SMRT FAŠIZMU — SL

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU

Univerzitetska biblioteka
"Svetozar Marković"
Beograd, fah 349

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

BROJ 44
GODINA I

Adresa uredništva i administracije:
Francuska 7 — Telefon: 28-098

BEOGRAD, UTORAK, 14 DECEMBRA 1948

LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO
UTORKOM

PRIMERAK
3 DINARA

HRISTO BOTEV

Cela 1948 godina protekla je u Bugarskoj u znaku proslave stogodišnjice rođenja velikog pesnika i revolucionarnog demokrate Hrista Boteva, koji je poginuo u svojoj dvadeset osmoj godini kao borac protiv otomanske imperije i protiv reakcionarne bugarske buržoazije koja je vezala svoje interese za tursku vladavinu. 7 januara biće u Sofiji i celoj Bugarskoj održana završna svečanost proslave. Hristo Botev, koji je napisao oko dvadeset revolucionarnih pesama, bio je ideolog i organizator nacionalno-oslobodilačkog pokreta, patriota koji je oslobođenje svog porobljenoga naroda gledao u povezanosti sa međunarodnim demokratskim pokretom, nazirući socijalizam kroz utopiske koncepcije, a oslanjajući se na široke mase seljaštva i na radno sitno građanstvo.

Hristo Botev

Šezdesete i sedamdesete godine prošlog veka znamenite su u istoriji srpskog i bugarskog naroda. To su godine u kojima se u srpskom narodu borio Svetozar Marković, prvi propagator socijalizma u Srbiji. To su godine kada su se u Bugarskoj dizali narodni ustanci za oslobođenje od Turaka, kada su izrastali iz naroda borci i junaci čiji su podvizi ostali legendarni u bugarskoj istoriji. Tada su revolucionari — demokrati na Balkanu stavljali kao primer za svoj život Rahmetova iz romana »Šta da se radi« od Černiševskog.

Tada je zasjao u istoriji Bugarske život bugarskog narodnog junaka Hrista Boteva. Rodila ga je buna bugarskog naroda protiv ropstva. Život i poezija Hrista Boteva nadahnuti su tom bunom. Sve što je veliko, lepo, darovito, slobodarsko, herojsko u bugarskom narodu pokazalo se u životu i poeziji Hrista Boteva. Sve one snage koje su u bugarskom narodu stremile napretku našle su u Botevu najhrabrijeg i najplemenitijeg glasnika, najdoslednijeg i najnepokolebljivijeg borca. Njegov život imao je u sebi nečeg od epske, viteške poezije, njegova poezija epskog, viteškog života.

U tragičnim danima svoje otadžbine, kada su se glave ustanika nizale na kočevima, on je bio borbeni, istinski, pravi patriot. Slobodu otadžbine uzdiga je iznad svoga ličnog života. Živeo je u emigraciji, u Rumuniji, u vođstvu revolucionarnog komiteta za oslobođenje Bugarske, pisao, agitovao člancima i stihovima, posvećen samo jednom zadatku, jednom svom idealu: ostvarenju slobodne, napredne, demokratske Bugarske. U stihu je objavljivao reč koja je bodrila narod na ustanak. A ta reč je ubojito odjekivala u širokim narodnim slojevima, jer je bila najplemenitiji i najneposredniji izraz duše naroda. Sva od plamena, sva od srca narodne bune protiv ropstva.

Pesnik i ustanik Hristo Botev gledao je u budućnost bugarskog naroda vidovitim očima revolucionarnog demokrate, nalazeći se na strani onih narodnih slojeva koji su podnosili najteže udarce ugnjetača, koji se nisu mirili sa ropstvom, žrtvujući i svoju imovinu i život za slobodu Bugarske. Njegova poezija nije samo poklič protiv turskih nasilja, uniženja ropstva, ona je i poklič protiv domaćih eksploatatora, narodnih neprijatelja i izroda, samoživaca koji se bogate tlačeći svoje sunarodnike.

Sva njegova misao u emigraciji upravljena je stradanjima njegove otadžbine. No ta misao nije bila ni nostalgična ,ni jadikovna, ona je bežila veliko unutrašnje nestrpljenje i očekivanju časa ustanka. Sve njegove pesme govore o ustanku. I one koje su optužbe protiv mirenje s ropstvom, i one koje su sarkazmom ošinule lažni, frazerski patriotizam, i one koje su duboko osećajne u bolu prema patnjama domovine, i one koje daju apoteozu viteštvu žrtve u borbi, sve su u jednom vrelom dahu. Sve su inspirisane aktivnom voljom, nišlju i duhom revolucionara koji je rešen da svojim životom potvrdi veliku ljubav prema domovini i veru u pobedu ustanka. Viteška smrt u buni protiv ugnjetača je za njega najdostojnija i najuzvišenija. On se u pesmi »Moja molitva« obraća bogu ali ne onome kome se klanjaju »kaluđeri i popovi« koji je pomazao »cara, pape, patrijarhe«, ne bogu tirana, »idola glupaka« i narodnih neprijatelja, već bogu razumnom, zaštitniku robova, moleći mu se da ga ne ostavi da ugine u tuđini, već da u junačkom boju nađe svoj grob.

Najveće pesničko dostignuće u iskazivanju onoga što je najdublje i najsvetlije u narodnoj duši dao je Botev u pesmi kojom je opevao junačku smrt Hađi Dimitra. Već početni stihovi su u toj pesmi ubojni usklik: »Živ je on, živ je«. Pesma sa temom herojske narodne balade sva je prožeta lepotom i čistotom istinskog rodoljuba, potresna u svojoj prostoti, neposrednosti, u slikama iz viteške narodne poezije. Na hajdučkom, nepokornom Balkanu umire narodni junak, okružen onim što pretstavlja hrabrost, srčanost, odvažnost, visinu. Dok žetelice pevaju svoju ropsku pesmu okupljeni su oko njegovog smrtno ranjenog tela: orao, vuk i soko. Ta apoteoza narodnom herojstvu postala je masovna, pevali su je svi oni koji su ginuli za slobodu bugarskog naroda, pevali su je sa zanosom, nadahnuto revolucionarnom verom, egzaltirano, jer ona već svojim ritmom poziva na pevanje i to u onim trenucima kada treba ginuti u boju protiv nasilja, ropstva, tiranije.

Podvizi rodoljubivih odmetnika, boraca koji su hajdučki vodili borbe sa turskim gospodarima, podvizi koji su kružili kao legenda u narodu, postajali su živ uzor za pokolenja u pesmama Hrista Boteva. Njegovi stihovi ozareni su svetlošću borbe za slobodu i ušli su u najlepše tradicije bugarskog naroda. Na njima se odgajivao bugarski ustanik, borac, junak i heroj. Pesma Boteva o Čavdar hajduku koji je bio strašan za Turke i za bogate, posveta je tim tradicijama u kojima je bilo najdragocenije žrtvovati se za slobodu naroda. Neustrašivi, legendarni borac, buntovnik, hajduk Čavdar, u poeziji Boteva je duša ustaničke Bugarske, one koja se bori za narodnu slobodu i narodnu demokratiju.

Onoga koji padne za slobodu naroda, Botev stavlja na najuzvišenije mesto gde će ga videti ceo narod u razvitku svoje istorije, stavlja ga u epsku poeziju. On postaje relikvija narodne istorije i kao takav unosi se u dušu novih pokolenja. U pesmi kojom opeva junačku smrt njegova reč je bodra, krepka, ozarena lepotama podviga. To je reč borca koji oda je počast svome palom drugu i ide dalje u bitku, rešen da i on viteški pogine. Retko tuga obuzme pesnika Hrista Boteva. Samo pred vešalima narodnog vođe i heroja, jednog od najhrabrijih, najaktivnijih i najplodonosnijih sejača narodnog ustanka u Bugarskoj, Vasila Levskog, zaplakalo je gorko njegovo srce.

Botev je ugušivao svoju intimnu liriku. U pesmi »Mojoj prvoj ljubavi« on se odriče ljubavi, njenog zanosa. On neće da sluša ljubavni glas sve donde dok u njegovoj porobljenoj zemlji ginu snaga i mladost, sve dok čuje glas koji se prolama od bune naroda koji ga poziva na najvišu žrtvu. Nežnost, tananost duše, delikatna osećajnost srca izlivali su se u njegovim pesmama posvećenim majci. No on je svu svoju mladost i sve što mu je bilo najdraže u životu posvetio revolucionarnom delu.

On ima nekoliko pesama koje su pune revolta na one koji misle samo na sebe, na svoje blagostanje, na svoju ograđenu porodičnu idiličnost, koji strahuju za svoj život, strašljivo podnose sve uvrede i poniženja ropstva. U pesmi »Đurđev dan« on je pun srdžbe i gneva na one koji igraju kad ih tuku, koji »hvale s popom cara i boga« i bleje za pastirima koji ih vode na klanje. Mržnju je izlio na licemernog rodoljupca, onog koji deklamuje o nauci i slobodi, a dušu prodaje i živi od eksploatacije čoveka. Botev je licemernog patriotu video u bogatom čorbadžiji, krvopiji, proždrljivcu, video je u njemu oličenje ćiftinstva, filistarstva, onog što nije mogao podneti njegov duh, sav u svetlom, nesebičnom, požrtvovanom viteštvu, sav u samoodricanju radi ostvarenja velikih istoriskih ciljeva. Rečima gneva i odvratnosti udarao je po narodnim neprijateljima i narodnim izrodima.

Kada je sa svojim odredom zaplenio brod »Radecki« za upad u Bugarsku, to je bio podvig ustanika koji ne poznaje prepreke kada je u pitanju sloboda njegove domovine. Odred Hrista Boteva poljubio je zemlju kada se spustio na bugarsko tle, a taj poljubac je značio zakletvu na vernost ustaničkoj odluci. Stupio je u borbi sa turskom oružanom vojskom i u borbi je pao njegov vođ, pesnik, ustanik i revolucionar Hristo Botev. Pao je isto onako kao što je pao Hađi Dimitar, u apoteozi onog viteštva koje ne umire u narodu, koje živi i nadživljuje, rađa nove ustanike i borce, koje predaje oružje borbe s kolena na koleno, rasplamsujući revolucionarni plamen iz koga će izići preporođena Bugarska, oslobođena i od stranih zavojevača i od unutrašnjih eksploatatora porobljivača.

Hristo Botev je bio odgojen u najlepšim slobodarskim i junačkim tradicijama bugarskog naroda, a takođe vaspitan u naprednim slobodarskim idejama ruskih revolucionarnih demokrata. Prezirao je kao sitno, glupo, ubitačno, razdorno, šovinizam i nacionalnu megalomaniju, a borio se u svojim spisima revoltno protiv svega što se tada pokazivalo kao velikosrpsko ili velikobugarsko. Nalazio je u pokretu Svetozara Markovića revolucionarnu snagu srpskog naroda, onu koja je odgovarala njegovoj revolucionarnoj veri i idealima. Tu je on nalazio pravu osnovu za nerazdruživo bratstvo bugarskog i srpskog naroda u borbi protiv svake tuđinske okupatorske najezde i svake nasilničke protivnarodne vlasti. On je jasno video da se samo u pobedi revolucionarnih demokratskih snaga u jednom i drugom narodu mogu ostvariti pravi, istinski bratski odnosi. Revolucionarni demokrate u Srbiji i Bugarskoj šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog veka spajani su ne samo ljubavlju prema otadžbini i borbom protiv tirana, već i socijalnim stremljenjima u napretku i razvitku društva. To se izrazilo naročito u njihovom stavu prema Partiskoj Komuni, kada su oduševljeno bili na strani ustanika, sa gnevom i mržnjom na kontrarevoluciju, i nisu gubili perspektivu posle poraza prve Komune.

Veliki broj polemičkih članaka pokazuje neumornu aktivnost ovog velikog radnog i borbenog revolucionara. Njegova slobodarska reč je ulazila u najšire slojeve naroda, u gradove i u sela. No ta reč je najdublje prodirala preko njegovog stiha. Njegov stih je širom bugarskog naroda znan, recitovan, pevan. Magija tog dubokog prodiranja u srce naroda nalazi se u onom odzivu koji je pesnik dao na glas narodne bune protiv ropstva i svojom poezijom, i svojim životom, i svojom junačkom smrću. Ona se nalazi u smelosti njegovih ideja, hrabrosti i postojanosti njegovog duha, u vernosti onim lepotama naroda koje je narod već uklesao kao svoje ukrase u viteškoj poeziji, nalazi se u njegovoj iskrenosti, prostodušnosti, čovekoljubivosti.

Poezija Hrista Boteva kovala je revolucionare u radničkoj klasi, seljaštvu i naprednoj inteligenciji Bugarske. Ona je na radničkim skupovima, mitinzima, u radničkim borbama uvek bila ono što krepi, jača, hrabri, ono svetlo što pokazuje put u budućnost. U njoj je sadržan eho svih ustanaka naroda protiv svega onoga što tlači, guši, što ubija vrednost naroda. Svi oni koji su pevali pesmu Hrista Boteva u časovima smrtne opasnosti imali su osećanje da je nju ispevao narodni pesnik koji je u isto vreme i narodni heroj. Zbog tog sklada između poezije i života Hristo Botev je toliko izraziti pretstavnik onoga što je najnaprednije i najbolje u bugarskom narodu, saborac u velikoj borbi za oslobođenje. Poezija Hrista Boteva je omiljena u slovenskim narodima, i to uvek u redovima i odredima boraca narodne demokratije.

Černiševski je rekao za Rahmetova, junaka romana »Šta da se radi«, da je on od onih koji čine da se rascveta život svih ljudi. Uspomeni Hrista Boteva najbolje ćemo se odužiti ako ponovimo i za njega reči Černiševskog koje se odnose na Rahmetova, da on pripada »cvetu najboljih ljudi«, onih koji su »motori motora«, onima koji su »so soli zemljine«. A još verniji ćemo ostati njegovoj ulozi u buđenju revolucionarne snage Bugarske, njegovom značaju za put demokratskog razvitka bugarskog naroda, ako na završetku ovog pomena koji činimo pred njegovu proslavu stavimo početne stihove iz njegove čuvene pesme »Hađi Dimitar«.

»Živ je on, živ . .«

Velibor GLIGORIĆ

IVAN CANKAR – PROLETERSKI UMETNIK

Ivan Cankar

Ivan Cankar je prvi slovenački književnik koji je analizirao socijalne odnose u slovenačkom društvu krajem devetnaestog stoleća, prvi koji je kao umetnik kritički rasuđivao o nezdravim društvenim prilikama nastalim u periodu ranog kapitalizma kod nas, prvi takođe i u tom što je gledao u budućnost s punom svešću o zakonima društvenog razvitka. On je nemilosrdno šibao malograđansko društvo, koje se bilo razbaškarilo na nesreći naroda, širokih radničkih i seljačkih slojeva, i nagovestio prevrat, oživotvorenje velikih ideala proletarijata. To je bila misija njegove umetnosti na najvišem stupnju.

U početku se slovenačka buržoazija pretvarala da ne razume pesnika jer nije mogla da prihvati njegove smele poglede u budućnost docnije je licemerno tajila klasnu suštinu Cankareve umetnosti i grčevito se hvatala za neke umetnikove boemske postupke, da bi pomoću njih dokazala Cankarevu saglasnost s kapitalističkim uređenjem društva. Ističući da je Cankar izražavao slovenačke nacionalne aspiracije, a naročito da je kritikovao slovenačku socijal-demokratsku stranku, koja je bila podlegla revizionističkim i antimarksističkim uticajima nemačke socijal-demokratije, buržoaska kritika pokušala je da ubedi mase da je Cankar na kraju odbacio svoje »zablude« i »greške« iz godina najveće borbenosti i prešao na njihove nacionalističke i religiozne pozicije. Ono što je u Cankarevim delima bilo klasno kritičko i revolucionarno, proglašavala je i posle smrti velikog proleterskog borca-umetnika za neku ličnu osobinu, za »cankarevštinu«.

Kritički pregled književnog dela Ivana Cankara, posebno njegove korespondencije, pokopaće zauvek svu tu sramotnu igru. Ako je i danas, trideset godina posle Cankareve smrti, potrebno još govoriti o tim stvarima, to je stoga, da bi se videlo koliko ga se buržoazija bojala, kako je pomoću laži i falsifikata pokušavala da oslabi uticaj njegove umetnosti, da otupi njenu revolucionarnu oštricu. Taj strah je dobio poseban vid u staroj kapitalističkoj Jugoslaviji i dopire sve do naših dana, do oslobođenja.

Umetnost Ivana Cankara bila je za nas već u početku ovog stoleća ono što je bila umetnost Maksima Gorkog, kad je ispevao svog »Burevesnika« i pisao »Na dnu«: protest protiv nepravde, otpor protiv ponižavanja čoveka. Ako u Cankarevom delu nema i ruskog revolucionarnog zamaha, to je razumljivo. Težak život Cankara i gnjile društvene prilike u Sloveniji nisu mogle delovati tako da reč o budućnosti bude tako svetla i optimistična kako je mogla da bude tada u velikom ruskom proletarijatu koji se naglo razvijao.

Slovenačka buržoaska kritika pokušala je da se osloni na samovoljnu tvrdnju da Cankar nije verovao u »marksističke dogme«. Taj zaključak izvodi ona iz konstatacije što se Cankar nije slagao s radom i naukom socijal-demokratske stranke, iako je on bio njen član i 1907 godine kandidovao se na njenoj listi za poslanika. Ironija o »marksističkim dogmama«, čime buržoaska kritika želi ujedno da odbaci naučni socijalizam, dokazuje u dovoljnoj meri neozbiljnost i neznanje kritičara, koji se boje Cankara-socijaliste. Varali su javnost još i time što su prećutkivali koliko je marksizam u nemačkoj socijal-demokratiji, koja je davala pravac i slovenačkoj socijal-demokratskoj stranci, falsifikovan i izdan. I prećutkivali dalje, šta je Cankar zamerao socijal-demokratiji i šta je tražio od nje još 1918 godine, dakle pošto je bio napisao svoje »Podobe iz sanj«.

U napisu iz 1913 godine »Kako sam postao socijalist« Cankar kaže da se tek letimično upoznao sa socijalizmom kao srednjoškolac, zato su i prve godine koje je proveo u Beču (1896—1900), gde je studirao tehniku, protekle pre svega u znaku književnih borbi i diskusija, u znaku nezadovoljstva sa čitavim političkim i kulturnim životom u Sloveniji. To je bilo vreme naglog rasta kapitalizma kod nas, sa svim presudnim posledicama za narod, sa oštrom klasnom diferencijacijom. U tom vremenu težnje radničke klase u Sloveniji dobile su i svoj organizacioni izraz: 1896 osnovana je socijal-demokratska stranka. U slovenačkom kulturnom životu opaža se slična pojava, kada su sedamdesetih godina prošloga stoleća Levstik, Stritar i Jurčić na literarnom polju vodili borbu protiv konzervativaca i reakcionara, Cankarevim ulaskom u Slovenačku književnost, umetnost se opredeljuje politički, prelazi na pozicije borbe protiv buržoazije.

Odlučan preokret u Cankarevom životu pada u vreme kad je on boravio u XVI bečkom kvartu, u proleterskom Otakringu To je bio industriski deo grada, kraj bede i tuberkuloze, tu je Cankar shvatio šta je proletarijat, kako živi, a takođe i šta hoće. Tu se udubio u studiranje marksizma, u naučni socijalizam, koji je potvrdio njegovo »saznanje već u mukama i sumnjama doživljeno«.

I kad je prešao devet puta devet plotova starih fraza, kojima je vladajuća građanska klasa varala narod osetio je odvratnost — kako sam kaže — prema »narodnoj«, »naprednoj« i »hrišćanskoj« politici. U svojim najznačajnijim delima Cankar je proleter i revolucionar u dramama »Za dobro naroda«, »Kralj Betajnove«, »Slugani«, u životopisu idealiste »Martina Kačura«, u »Slugi Jerneju i njegovom pravu«. U prvoj deceniji ovog stoleća zasekao je kao mačem u slovenačku društvenu stvarnost i pokazao kuda vodi put u budućnost. Buržoazija se pokazala u svoj svojoj golotinji kad je htela da osujeti njegov veliki ideološki rad očajničkim, smešnim pokušajima da Cankara proglasi pokajnikom, konvertitom.

Već pre Prvog svetskog rata Cankar je nastupio protiv besprincipijelnosti socijal-demokratske stranke, koja je okupljala industrisko radništvo i preko strukovnih organizacija vodila ga na revizionistički put borbe samo za pravo na hleb. Cankareva vera u marksizam bila je suprotstavljanje baš takovom radu socijal-demokratije. U predavanju »Očišćenje i podmlađenje«, koje je održao 20 aprila 1918 u Trstu, Cankar podvlači političku pasivnost stranke u najpresudnijim momentima »kada se ruše države i ustaju narodi«, prebacuje joj što iz kuta svojih strukovnih organizacija mrmlja neke fraze umesto da prva izađe na front i bude glasnik i vođa u borbi za nacionalnu i socijalnu slobodu naroda. Cankar je tada onakav kakav je bio u svojim najborbenijim godinama, samo još veći optimist, kao proleter i revolucionar, negoli ikada ranije.

U predavanju u Trstu — pri kraju Prvog svetskog rata — Cankar govori: »Pokazalo se da nas silna oluja nije pritisla k zemlji, nego nam oprala duše i srca, podmladila nas, podigla nas u visine.

Ja verujem u tu porodicu slobodnih naroda. Ja verujem da će iz tog besprimernog iskušenja izići preporođeno čovečanstvo! Bio bih licemer i lažov ako bih se zvao socijalistom, a u dubini svoje duše ne bih verovao u svoje ideale! Ne bojmo se ništa, ne plašimo se svakodnevnih patnji, ne skrivajmo oči pred užasima vremena — hrabro im pogledajmo u lice! Ne samo čovek, ne samo narod, nego i čovečanstvo će se uzdići iz močvare, očišćeno i podmlađeno!«

Ovim rečima Cankar je u stvari koraknuo već u ono vreme, koje smo doživeli u Drugom svetskom ratu. Ono što je sagledao i u šta je verovao izvršila je Komunistička partija Jugoslavije, koja je pod jednu zastavu ujedinila sav radni narod i s njim izvojevala slobodu.

Jože PAHOR

PROSLAVA IVANA CANKARA U LJUBLJANI

Povodom tridesetogodišnjice smrti velikog slovenačkog i jugoslovenskog književnika Ivana Cankara, ove nedelje održano su u Sloveniji kulturne priredbe i komemoracije u kojima su učestvovali slovenački književnici i ostali kulturni i javni radnici Slovenije. Proslava je najpre obeležena nizom pozorišnih pretstava na kojima su prikazivana Cankareva dramska dela. Gradsko narodno pozorište prikazalo je »Kralja Betajnove«, a orhestar, hor i solisti Slovenačke filharmonije izveli su u velikoj dvorani »Uniona« Cankarevog »Slugu Jerneja i njegovo pravo« u koncertno-opernoj formi u muzičkoj obradi Matije Bravničara. Isti koncerat ponovljen je u Mariboru i u rodnom mestu Cankara u Vrhnici. Horovi »Ivan Cankar« iz Trsta i Ljubljane takođe su dali niz priredaba. Manje akademije priređene su po mnogim reonima Ljubljane.

U Narodnoj i Univerzitetskoj biblioteci u Ljubljani otvorena je izložba Cankarevih rukopisa. U Ljubljanskoj operi održana je svečana akademija, na kojoj je govorio književnik Ferdo Kozak o životu i radu Ivana Cankara. 12 decembra položen je venac na Cankarev grob u Ljubljani, a isto veče izveden je njegov komad »Sluge«.

U nedelju, 12 decembra, pre podne u pozorištu izvedena je Cankareva »Bela hrizantema« u obradi za recitaciju i s muzikom. Recitovao je Jože Tiran. U Vrhnici je svečano otkrivena spomen-ploča Ivanu Cankaru, kao i mali muzej posvećen piscu.

Povodom tridesetogodišnjice Cankareve smrti u Ljubljanu su stigli mnogobrojni delegati iz ostalih republika FNRJ, kulturni i javni radnici. U ime Saveza književnika Jugoslavije proslavi je prisustvovao pretsednik Ivo Andrić, u ime Društva književnika Hrvatske Vjekoslav Kaleb. Udruženje književnika Makedonije uputilo je pozdravni telegram.

U CANKAREVOM RODNOM SELU OTKRIVENA SPOMEN-PLOČA

U Vrhniki, rodnom mestu Ivana Cankara, održana je 12 decembra komemoracija povodom 30-ogodišnjice smrti velikog slovenačkog književnika. Pred kućom u kojoj se rodio Cankar sakupila se masa sveta. Prilikom otkrivanja spomen-ploče govorio ie ministar Vlade NR Slovenije Ivan Regent, koji je lično poznavao pisca. On je, između ostalog rekao da je na temeljima na kojima počiva ova kuća stajala ranije drvena kućica u kojoj se rodio Ivan Cankar.

»Juče se navršilo trideset godina otkako je on zatvorio oči — rekao je ministar Regent. U našim srcima Ivan Cankar nije umro i nikada neće umreti. Slovenački narod i trudbenici Jugoslavije neće nikada zaboraviti svog velikog prijatelja i druga. Mi nećemo nikada zaboraviti njegova čovečanska učenja, jer nas je on učio načelnoj i odlučnoj borbi protiv neprijatelja, jer nas je učio kako treba voleti radni narod. Time što ćemo u našoj zemlji izgraditi novo socijalističko društvo, mi ćemo najbolje proslaviti ime slovenačkog pesnika i revolucionara Ivana Cankara«.

Posle govora Ivana Regenta otkrivena je spomen-ploča na rodnoj kući Ivana Cankara, a zatim su prisutni razgledali prostorije. U jednoj sobi izloženi su Cankarevi crteži, njegova školska svedočanstva, dokumenta. U drugoj sobi smešten je krojački alat Cankarevog oca i postelja nad kojom je istaknut Cankarev sat. Dve prostorije govore u kakvoj su nemaštini živeli Cankarevi roditelji i Cankar u svom detinjstvu.

Posle proslave u Vrhniki otkrivena je na Rožniku u Ljubljani spomen-ploča, koju je otkrio pretsednik Gradskog narodnog odbora Ljubljane Matija Maležić. Pretstavnik tršćanskih javnih radnika i tršćanskog pevačkog bora »Ivan Cankar« govorio je o radu Ivana Cankara u Trstu i Gorici za vreme Prvog svetskog rata i njegovoj doslednoj borbi za srećnu budućnost jugoslovenskih naroda koju je Cankar već onda predviđao.

Na Rožniku je isto tako otvoren Cankareva radna soba, u kojoj j književnik radio dugi niz godina i kojoj je stvorio svoja najbolja Vrh Rožnika nazvan je sada rev Vrh.

DŽENTLMENSKI SAVEZ SA LJUDOŽDERIMA

Na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija anglo-američka glasačka mašina izglasala je deklaraciju o pravima čoveka koja je prenebregla sve predloge i amandmane delegacija Sovjetskog Saveza i zemalja narodne demokratije, a kojom se legalizuje gaženje suverenih prava malih država, podržava rasna diskriminacija i ostavljaju van prava čoveka narodi kolonijalnih zemalja i nesamoupravnih teritorija. Ova lažna deklaracija o pravima čoveka dolazi u nizu nasilno izglasanih odluka OUN kojima imperijalisti proturaju svoje težnje.

U štampi cijelog svijeta objavljena je vijest da su engleski kolonizatori doveli u Malaju ljudožderskо pleme Dajaka, da bi ove »lovce ljudskih glava« koristili u borbi protiv oslobodilačkih snaga Malajaca.

Ne znam da li su engleski oficiri (prilično ekskluzivni i oholi) ponosni na svoje saveznike, ali je jasno da postupak engleskih vlasti znači odobravanje ljudožderstva kao oblika »civilizatorskog« obračunavanja s borcima protiv imperijalizma.

Pritom treba reći da sami Dajaci i nisu krivi što danas služe kao oruđe imperijalista u borbi protiv ustanika kolonijalnog naroda. Činjenica da su Dajaci još i danas na stupnju ljudožderstva neka služi na čast engleskoj kolonijalnoj upravi u Borneu, koja tamo već više stotina godina širi »civilizaciju, kršćanstvo i progres«. A o civilizaciji imperijalista svedoči činjenica da su upravo lovce ljudskih glava praktično priznali kao saveznike, osporavajući inače sva prava kolonijalnim narodima.

Dajaci su, po predanju, pojeli priličan broj misionara koji su u ime imperijalizma dolazili da ih uče »kršćanskoj ljubavi«. No ni najdivljiji ljudožderi nisu se mogli meriti s hitlerovskim kanibalima sa savršenom tehnikom uništavanja, čije metode sada upotrebljavaju zapadni imperijalisti.

Gospodari britanskog imperija pokušavaju svim, pa i otvoreno kanibalističkim sredstvima, sačuvati privilegije i profite na račun života kolonijalnih naroda. Oni bezuspješno pokušavaju svom »energijom očajanja« zaustaviti tok historije.

U jednoj svojoj raspravi G. V. Plehanov piše:

»A kako će svijest o nužnosti date pojave utjecati na javnog čovjeka koji ne simpatizira s njom i djeluje protiv njenog nastupanja? Tu se stvar unekoliko mijenja. Veoma je moguće da će ona oslabiti energiju njegova otpora. Ali kada se protivnici date pojave uvjeravaju u njenu neizbježnost? Kada okolnosti koje idu na ruku nastupanju date pojave postaju veoma mnogobrojne i veoma jake? Sticanje svijesti kod protivnika date pojave o neizbježnosti njenog nastupanja i opadanje njihove energije — predstavljaju samo ispoljavanje snage uslova koji idu na ruku nastupanju te pojave. A ta ispoljavanja, sa svoje strane, ulaze u broj tih povoljnih uslova... Ali se energija otpora neće smanjiti kod svih protivnika date pojave. Kod nekih će ona samo porasti, uslijed svijesti o njenoj neizbježnosti, pretvorivši se u energiju očajanja« (K pitanju o ulozi ličnosti u historiji).

Ova analiza Plehanova karakterizira metode civiliziranih imperijalista koji se služe čak i direktnim kanibalizmom. Oni su svijesni neophodnosti nastupanja date pojave — propadanja imperijalizma — i energijom očajanja pokušavaju usporiti njeno nastupanje.

Đuro TAMARIN

Ideološko raščišćavanje na kongresu studenata u Lođu

Počev od 1946, u Poljskoj se svake godine u vremenu od 30 oktobra do 3 novembra održava naučni kongres polonističkih društava poljske univerzitetske omladine. Ovogodišnji, treći kongres održan je prošlog meseca u Lođu.

Ovaj kongres pretstavljao je važan događaj u naučnom životu Poljske. Na njemu su učestvovali poznati poljski naučni radnici, kritičari i publicisti, kao Stefan Žuljkjevski, Jan Kot, J. A. Krulj, Kažimjež Vika, Artur Sandauer, Adam Važik, K. V. Zavodijski i drugi. Kongres je bio posvećen ocenjivanju poezije između dva rata (1918—1939) i pitanju nastave poezije u školi. Ta tema je izabrana iz praktičkih potreba: rezultati kongresa imali su da upotpune poznavanje literature između dva rata koje je sticano u školama i na univerzitetima. Od osam referata, održanih na kongresu, jedan je bio posvećen pesnicima iz grupe »Skamander«, koja se isticala u književnom životu između dva rata.

Na kongresu je zaoštrena ideološka borba između branilaca dekadentnog formalizma i pobornika naučne kritike, koja se oslanja na marksizam-lenjinizam. Ove godine su pobornici naučne kritike imali jače pozicije nego prošle godine u Krakovu. Lođskoj grupi, koja je prošle godine bila u manjini, sa svojim naprednim stavom ove godine pridružile su se i grupe iz Krakova i Vroclava a branioci formalizma bili su u defanzivi, čak su usvojili izvesne sugestije pobornika naučnog metoda u istoriji i književnoj kritici, koje su date na prošlogodišnjem kongresu. Diskusija po referatima bila je zaoštrena u znaku borbe za i protiv metodološkog eklekticizma. Poznati kritičar Stefan Žuljkjevski izložio je teoretsku vrednost dijalektičkog materijalizma, a lođski studenti Tadeuš Drenovski, Marija Janjion i Marija Žmigrodska nastojali su da u ocenjivanju književne grupe »Skamander« primene naučni metod.

Kongres je znatno pojačavao pozicije napredne naučne kritike i istorije književnosti u Poljskoj i doprineo opredeljivanju mnogih mladih kritičara i naučnika.

C. C.

REČNICI NARODA SOVJETSKOG SAVEZA

Narodi koji se nalaze na teritoriji Sovjetskog Saveza govore više od dvesta raznih jezika. Zahvaljujući lenjinsko-staljinskoj nacionalnoj politici, kultura naroda SSSR izvanredno se razvila, a istovremeno obogatilo se i njihovo jezičko bogatstvo. Mnogi narodi stekli su posle Velike oktobarske socijalističke revolucije prvi put svoj književni jezik i pismenost, te se pojavila potreba sastavljanja i izdavanja njihovih rečnika. Specijalno izdavačko preduzeće za rečnike stranih i nacionalnih jezika izdalo je pre rata dvanaest prvi put sastavljenih nacionalnih rečnika, među kojima i kirgisko-ruski sa 25.000 reči.

Od 1944 godine ponovno se počelo sa izdavanjem rečnika za narode SSSR, tako da je do danas broj takvih rečnika porastao na preko dvadeset i pet. Od njih je najvažniji rusko-ukrajinski, koji je izišao ove godine, a sadrži 80.000 reči.

Ove godine izišao je prvi ruskobaškirski rečnik sa 40.000 reči. Povodom 31-godišnjice Oktobarske revolucije objavljen je rusko-erzjanski (mordovski) rečnik. Saradnici udmurtskog Naučno-istraživačkog instituta istorije, jezika, književnosti i folklora sastavili su udmurtsko-ruski rečnik, čiju osnovu čine materijali koje je prikupila jedna folklorno-lingvistička ekspedicija.

U najskorije vreme pojaviće se i prvi rusko-nenački rečnik. Prvu redakciju tog rečnika dao je mladi nenački saradnik lingvističkog instituta pri Akademiji nauka SSSR, A. Pirjerko. Međutim, mladi naučnik poginuo je na frontu ne završivši započeti rad. Njegova žena N. Tereščenko završila je nedavno rad na rečniku.

Iduće godine izaći će i erzja-ruski i mokša-ruski rečnik.

Izdavačko preduzeće za rečnike već je otštampalo džepne rečnike za zemlje Sovjetskog Pribaltika (rusko-letonski, rusko-estonski, rusko-litvanski i letonsko-ruski). Iduće godine biće gotov potpuni rusko-letonski rečnik sa 50 do 60.000 reči, a već se započelo sa radom na rusko-tadžičkom (80.000 reči), burjat-mongolsko-ruskom i rusko-osetinskom rečniku.

Plenum uprave Saveza sovjetskih književnika

U Moskvi će 15 decembra biti održan plenum Uprave Saveza sovjetskih književnika.

Plenum će saslušati referate o razvitku jermenske, letonske i kazahske književnosti posle odluka CK SKP(b) o časopisima »Zvezda« i »Lenjingrad«. Referate će održati A. Siras, I. Mujznijek i S. Mukanov, a koreferate — K. Simonov, A. Surkov i B. Gorbatov.

Na plenumu će se takođe diskutovati o sovjetskoj dramaturgiji posle odluka CK SKP(b) »O repertoaru dramskih pozorišta i o merama za njegovo poboljšanje« (referent A. Sofronov), o planu tema Ministarstva za kinematografiju u 1949 godini i o radu književnika na scenariju (referent V. Ščerbina).

Novo izdanje dela Tarasa Ševčenka

U Kijevu, u Institutu za ukrajinsku književnost pri Akademiji nauka USSR, održan je sastanak državne komisije za izdavanje dela Tarasa G. Ševčenka. Sastanku je pretsedavao akademik A. Kornejčuk. Komisija je utvrdila plan izdanja sabranih dela velikog ukrajinskog narodnog pesnika. Ovo izdanje, koje će obuhvatiti tri toma, prirediće za štampu Državno izdavačko preduzeće USSR.

U prvi tom ući će sva Ševčenkova pesnička dela, u drugi pripovetke, a u treći njegova dramska dela, pisma i dnevnik. Sve tri knjige biće bogato ilustrovane crtežima i reprodukcijama Ševčenkovih slika. Prvu knjigu urediće D. Kapica, drugu potpretsednik Akademije nauka USSR A. Belecki, a treću akademik A. Kornejčuk. U diskusiji o izdanju učestvovali su članovi Akademije nauka USSR P. Tičina, M. Rilski i drugi.

Direktor Državnog izdavačkog preduzeća USSR A. Borecki izjavio je da će novo izdanje dela Tarasa Ševčenka izići iz štampe u prvoj polovini 1949 godine.

NAUČNI RADOVI O SLOVENSKIM ZEMLJAMA U SOVJETSKOM SAVEZU

U Institutu za slavistiku Akademije nauka SSSR završen je rad na ispitivanju najnovije istorije slovenskih zemalja i slovenske filologije. Naučni saradnik Instituta Mihailo Misko pripremio je monografiju iz istorije Poljske. Prva glava ovog dela posvećena je istoriji Poljske u periodu od 1914 do 1939 godine. Profesor Ivan Udaljcov završio je knjigu o društvenim preobražajima u novoj demokratskoj Čehoslovačkoj, kao i rad o istoriji bugarskog Oteščestvenog fronta.

Znatni rezultati postignuti su na polju slovenske filologije. Tu spadaju monografija Sergeja Berštajna »Makedonski književni jezik«, knjiga sovjetskog naučnika Pavloviča »O stvaralaštvu najvećeg pretstavnika istoriskog romana u češkoj književnosti Alojza Jiraseka« i drugi radovi.

*

Institut za slavistiku Akademije nauka SSSR pripremio je za štampu dva najranija južnoslovenska književna spomenika. To su dve hronike o društvenim događajima iz naše srednjevekovne istorije, koje su sastavili arhidakon Toma Splitski i letopisac Pop Dukljanin. Hronika I pa Dukljanina, koja pruža bogat materijal iz istorije Srba i Hrvata u periodu od VII do XII veka, sadrži mnogo interesantnih podataka o društvenom i državnom uređenju naših zemalja u prošlosti. Hronika Tome Splitskog govori o postanku i razvitku grada Splita.

ČEHOSLOVAČKA

KULTURNI RADNICI ČEHOSLOVAČKE ZA PETOGODIŠNJI PLAN

Na plenumu Centralnog odbora Saveza nameštenika umetničke i kulturne službe usvojena je rezolucija u kojoj se kulturni radnici Čehoslovačke obavezuju da će založiti sve snage za izvršenje zadataka Petogodišnjeg plana privredne izgradnje Čehoslovačke. »Pod parolom »kultura proizvodnji« — kaže se u rezoluciji — mobilisaćemo u periodu Petogodišnjeg plana sve kulturne radnike da u punoj meri učestvuju u stvaralačkim naporima radnog naroda. Socijalističku izgradnju pomagaćemo svim bogatim sredstvima kulture, kao i neposredno, putem obrazovanja dobrovoljnih radnih brigada«.

U rezoluciji se dalje izražava solidarnost sa naprednim kulturnim radnicima u kapitalističkim i imperijalističkm zemljama koje zbog njihovog naprednog stava proganjaju reakcionarni režimi. »Mi, čehoslovački kulturni i umetnički radnici — kaže se na kraju rezolucije — ići ćemo čvrsto i nepokolebljivo rame uz rame sa radnicima i seljacima, zajedno sa svim slovenskim narodima, i narodima narodnih demokratija sledeći primer velikog Sovjetskog Saveza«.

Repertoar rumunskih pozorišta

Rumunski časopis »Flakara« objavio je nedavno članak Florina Torneа, u kome pisac iznosi perspektive pozorišne delatnosti za ovu sezonu i razmatra pitanje koliko ovogodišnji repertoar odgovara zadacima koje današnja stvarnost postavlja pred pozorište.

Pošto je u članku izložio koji su zadaci današnjeg pozorišta, pisac prelazi na najteže pitanje, koje još uvek nije rešeno, — pitanje repertoara. Do nedavno, veli Florin Tornea, u pozorišnom životu vladala je puna anarhija. Pozorištem se upravljalo na komercijalnoj osnovi, po kriteriju rentabilnosti ili po kriteriju favorizovanja pozorišnih starova. Ovaj sistem iz prošlosti preživeo je oslobođenje i održao se još i u prošloj sezoni. Svakako da je promena društvene strukture dovela i do promene u pozorišnom životu. Ipak, veli Florin Tornea, posle oslobođenja moglo se zapaziti da se primenjuju neka vrsta prelazne formule, koja je pretstavljala pokušaj da se stara shvatanja povežu sa novim zadacima narodne umetnosti. Ova hibridna formula dovela je na scenu u »adaptiranom« obliku dramska dela potpuno građanske suštine, koja su istina, dobila neki »linijski« karakter, ali su ostala isto tako štetna kao i pre. Ovaj postupak »linijskih adaptacija« primenjivan je i kod originalnih dela, te su tako na pozornicu stavljeni komadi potpuno tudji radničkoj klasi, narodu i njegovom životu.

Pošto je rasmotrio pozorišnu delatnost u toku prošlih godina, Florin Tornea prelazi na pitanje da li su i u kojoj meri sve ove štetne pojave na početku nove sezone uklonjene.

Pisac ističe da su na početku nove sezone mnoga pozorišta marljivo pristupila obnavljanju i izmeni svog repertoara. Međutim, većina repertoara pokazuje da oni koji su ih sastavili još uvek ne obraćaju dovoljno pažnje na aktuelne probleme, već samo pokušavaju da prividno zamene »lakše« komade »svetskim« repertoarom. Pozorišta su se, istina, odrekla frivolnih komada i melodrama. Mesto njih nalazimo na veliko izobilje klasičnih komada, od Sofokla i Aristofana do Lope de Vege, Kalderona, Molijera, Šekspira i Šilera. To svakako znači neki napredak, ali time još uvek nije rešeno pitanje aktuelnog repertoara koji treba da održava na prvom mestu probleme današnjice. Tornea dalje konstatuje da su pozorišta, sa izvesnim izuzecima, shvatila pitanje repertoara vrlo površno i nebrižljivo, ne vodeći računa o specifičnostima svakog pojedinog teatra, ni o snagama sa kojima raspolažu.

Na kraju svog članka Tornea naglašava da je potrebno sve učiniti da se mlada rumunska dramska književnost razvije, i pokloniti više pažnje sovjetskoj dramskoj književnosti, koja treba da dobije svoje dostojno mesto na repertoaru rumunskih pozorišta.

IZLOŽBA BANATSKIH LIKOVNIH UMETNIKA

U nizu pokrajinskih izložbi, koje je ganizovalo Ministarstvo za umetnost i formacije uoči Godišnje državne izlo. likovnih umetnosti u Bukureštu, otvorena je i izložba banatskih likovnih umetnika u Temišvaru. Na ovoj izložbi učestvuje 46 umetnika, pripadnika svih narodnosti u Banatu, od kojih 31 slikar, 7 vajara i 2 grafičara.

OSNIVANJE INSTITUTA ZA UMETNOST

Instituti za umetnost osnovani su u Bukurešu, Jašiu, Klužu i Temišvaru. U Klužu je osnovan i Institut sa mađarskim nastavnim jezikom. Svaki institut ima četiri fakulteta: za muziku, za pozorište, za likovne umetnosti i za koreografiju.

MEĐU NJIMA

U jednom od poslednjih brojeva reakcionarnog američkog nedeljnog lista »Tajm« objavljena je fotografija koja prikazuje jednog crnca u beloj košulji kako iza vrata sluša predavanje na univerzitetu. Ispod fotografije štampano je sledeće objašnjenje:

»Odvojen, ali ravnopravan; evo poslednjeg kompromisa po pitanju boje. Primoran jednom sudskom odlukom, Univerzitet iz Oklahome sa gađenjem je primio prvog svog crnca studenta, ali ga je posadio u pretsoblje slušaonice, odvojivši ga od njegovih belih kolega, saglasno zakonu Džim krou, koji vlada u državi Oklahomi«.

U istom broju lista »Tajm« objavljena je opširna recenzija, puna slavopoja, na najnoviju zbirku stihova fašiste Ezre Paunda. Tu se nalazi i njegova fotografija, snimljena »neposredno posle njegovog hapšenja u Italiji 1945 godine«, kao fašističkog zločinca. Recenzent ističe da je ovaj »pesnik« danas slobodan i da nije prestao da smatra Hitlera »mučenikom i drugom Jovankom Orleankom«...

Ne bi bilo nikakvo čudo da, saglasno američkim univerzitetskim tradicijama, ovaj fašistički radio-propagandist otvori jedan kurs književnosti na oklahomskom Univerzitetu. Jer Ezra Paund je belac, iako belac u crnoj košulji...

PRAVO NA KULTURU U SAD

Sloboda »glasnog mišljenja«

Pre kratkog vremena u Alborgu (Danska), dogodio se jedan neprijatan incident prilikom svečanog pomena borcima palim u toku nemačke okupacije.

U trenutku kada su bile zapaljene buktinje iznad spomenika poginulim borcima za slobodu, prolazio je tuda bivši sveštenik Šreder, koji je za vreme okupacije bio jedan od vođa danskih nacionalsocijalista. On se zaustavio pred bakljonošama, podigao ruku i pozdravio glasno: »Hajl Hitler«.

Straža je bila tako iznenađena da nije stigla ma šta da učini protiv Šredera. Tek kada je Šreder kod iduće grupe bakljonoša ponovio svoj hitlerovski pozdrav, bio je uhvaćen od dvojice stražara, prebijen i odveden u policiju. Tamo je, međutim, Šreder odmah pušten na slobodu uz obrazloženje »da se ne može nikome zabraniti da glasno misli«.

Spomenik poginulim borcima za slobodu posle kratkog vremena opljačkali su nepoznati zlikovci, tako da na njemu nije ostalo ni cveće koje su bili doneli građani.

Film kao škola kriminalaca

Dva američka profesora pedagogije, M. Blumer i F. Hauser, objavili su knjigu pod naslovom »Filmovi i kriminalitet«. Koristeći se obilnim dokaznim materijalom, autori su pokazali da mladi zločinci i lopovi u Sjedinjenim Američkim Državama najuspešnije uče svoj »zanat« gledajući mnogobrojne filmove sa gangsterima. Mladi kriminalci mogu sa filmskog platna da nauče, do najmanjih sitnica, najrazličitije metode, od obijanja i ucenjivanja do obične pljačke. Autori ove knjige nabrajaju preko trideset ovakvih »razbojničkih metoda«, koji se mogu naučiti iz američkih filmova.

ZA BORBENU TEORIJU KNJIŽEVNOSTI

LEPO — TO JE NAŠ ŽIVOT

V. Jermilov objavio je, pored članaka koje smo štampali u prošla dva broja »Književnih novina«, još jedan članak, čiji prvi deo danas donosimo.

U prošlim člancima mi smo pobijali gledište onih teoretičara i kritičara koji u svojim mislima o socijalističkom realizmu i revolucionarnom romantizmu ne polaze od osobenosti naše žive stvarnosti, koja određuje stil i metod sovjetske književnosti, već polaze od apstraktnih »večnih«, vanistoriskih književnih pojmova realizma i romantizma. Ovaj stav, koji je u stanju da udalji našu književnost i njenu teoriju od savremenosti, ima veze, kao što smo videli, sa originalnom pseudoromantičkom tendencijom koja se ispoljila u člancima nekih kritičara i teoretičara. Oni svesno zamenjuju socijalistički realizam — romantizmom, identifikujući ustvari revolucionarni romantizam sovjetske književnosti s romantizmom starog tipa, proglašuju skoro ceo stari romantizam »progresivnim« ili »revolucionarnim«. Ovo je u protivrečnosti s onom definicijom socijalističkog realizma i revolucionarnog romantizma koju je dao A. A. Ždanov. Pošto je pokazao da revolucionarni romantizam pretstavlja sastavni deo metoda sovjetske književnosti, drug A. A. Ždanov podvukao je da naša književnost stoji obema nogama na »tlu realnog života... na čvrstoj materijalističkoj osnovi« i da to »znači raskid s romantizmom starog tipa, s romantizmom koji je prikazivao nepostojeći život i nepostojeće junake, udaljujući čitaoca od suprotnosti i tegoba života u svet neostvarljivog, u svet utopija«. Navedena karakteristika, u različitoj meri, odnosi se na mnoge književnike prošlosti čiji romantizam neki naši teoretičari proglašavaju »progresivnim« ili »revolucionarnim«, pored onih stalih i na samog Dikensa, čiji je romantizam bio upravljen na ublažavanje »suprotnosti i tegoba života«. Kritičari koji upućuju naše pisce da uče od romantizma starog tipa uznose slabosti predašnje književnosti, čija je snaga bila pre svega u njenom realizmu.

Teoriske šeme koje smo pretresli ne slažu se ni sa lenjinskim principom **odražavanja** stvarnosti niti sa lenjinskim principom boljševičke **partijnosti** književnosti.

Videli smo da pristalice gledišta koje kritikujemo »izvode« romantički princip ne iz odražavanja objektivne stvarnosti u književnosti već iz romantizma »unesenog spolja« u prikazivanje života. Romantički princip kao da nastaje sam od sebe u dubinama umetnikovog »duha«. Nepoverenje prema realizmu objektivno se prepliće kod nekih kritičara i s nepoverenjem prema stvarnosti, tako da oni pozivaju umetnike da »dopunjuju« prikazivanje života romantizmom, mesto da pomažu umetnicima da otkrivaju herojsku, romantičnu suštinu samog našeg života.

Princip **boljševičke partijnosti** u književnosti — osnovni princip socijalističke estetike — zahteva od književnosti da učestvuje u borbi za ostvarenje posleratnih staljinskih petoletki, za što bržu izgradnju komunizma. Princip partijnosti zahteva od književnosti i njene teorije aktivno učešće u menjanju, izgradnji stvarnosti. Ovu **aktivnu** prirodu socijalističke estetike osobito su duboko shvatali i osećali Gorki i Majakovski. Lenjinova misao, izrečena u pismu Gorkom, da se bez poznavanja **dela** koja ljudi izvršuju mogu shvatiti ljudi samo **spolja**, bila je vrlo bliska shvatanju zadataka književnosti Gorkoga.

»Socijalistički realizam, — rekao je Gorki, — afirmiše život kao akciju, kao stvaralaštvo čiji je cilj neprekidni razvitak najdragocenijih individualnih sposobnosti čoveka radi njegove pobede nad prirodnim snagama, radi njegovog zdravlja i dugovečnosti, radi velike sreće da se živi na zemlji koju on, saobrazno neprekidnom porastu njegovih potreba, želi da obradi svu, kao divnu kuću čovečanstva, udruženog u jednu porodicu«.

Nedavno smo svi mi s osećanjem beskrajnog ponosa i radosti zbog boljševičke partije, zbog naše pobedonosne Otadžbine, pročitali, mereći svaku reč, odluku »O planu zaštitnog pošumljavanja, uvođenja travopoljnih plodoreda, izgradnje veštačkih jezera za obezbeđenje visokih i stabilnih prinosa u stepskim i šumsko-stepskim područjima evropskog dela SSSR«. Stručnjaci-naučnici proučavaju ovu odluku s gledišta raznih nauka, praktičari čine svoje zaključke. Umetnici naročito duboko osećaju **lepotu** preobražavanja rodne zemlje, romantičnu poeziju neviđenog zamaha stvaralaštva, izgradnje, kojim je ova odluka prožeta. Ova romantika zanosi i obuzima utoliko više, utoliko je **romantičnija** što je naučnija, **realistična.**

Romantizam u našoj stvarnosti — pa dakle i u književnosti — proizlazi iz veličine naših realnih dela, iz zamaha naše svakidašnjice, trezveno poslovnog, surovog, običnog rada, iz širine perspektiva koje nam se otvaraju. Za Gorkog je romantizam sovjetske književnosti bio pre svega romantizam **akcije**, — drugim rečima, **romantizam realnosti.** Književnost treba da otkriva lepotu i veličinu dela koje izvršuju sovjetski ljudi, da jezikom poezije daje **boljševičku partijnu ocenu** stvarnosti, učestvujući u njenoj izgradnji. I naši teoretičari treba da afirmišu romantiku našeg velikog istoriskog **dela**, ne treba da pozivaju na učenje od starog, neaktivnog romantizma, otrgnutog od života, od borbe i stvaranja, već treba da se **bore** protiv njegovih uticaja u književnosti.

Ovi uticaji uvek povlače za sobom stvaralačke neuspehe. Dovoljno je setiti se samo pripovetke »Dvojica u stepi« od E. Kazakeviča. Pisac je veštački izdvojio svog junaka i njegovog »saputnika«, koji simbolički izražava Smrt, iz celog »spoljnog sveta«, svodeći sadržinu pripovetke na borbu nekakvog Zla i nekakvog Dobra u svesti junaka. Pisac teži na sve moguće načine da »romantizuje« svog junaka i njegovog nepokolebljivog, neumoljivog, zagonetnog »saputnika«, on unosi celo delo u atmosferu bibliski svečane simbolike, uvodi, po apokaliptičkim asociacijama, likove simboličkih konja — belog i crnog. I sve ovo odbija još više od pripovetke, razdražavajući svojim veštačkim romantizmom. Naravno, sav taj lažni »metod« pretstavlja naličje glavne — **idejne** — greške pisca, koji idealizuje malodušnog čoveka koji je kriv za propast čitave divizije. Ali greške umetničkog metoda uvek su na ovaj ili onaj način povezane s idejnim greškama. I zaista, nedostaci pripovetke »Dvojica u stepi« sastoje se pre svega u tome što pisac želi da izazove kod čitaoca simpatiju i saosećanje prema svome junaku, da čak sugeriše misao o nekakvoj duševnoj »lepoti« sovjetskih osobina tog junaka, ne prikazujući lepotu realnih dela koje je on izvršio, štaviše pokazujući njegov ružni postupak. Ova je greška istovremeno i idejna, i moralna, i estetička. Glavni umetnički »metod« pripovetke sastoji se u tome što pisac **zamenjuje** presudu onog vojnog suda koji treba da sudi junaku unutrašnjim moralnim »sudom« **u duši** junaka, koji osuđuje sam sebe, a pisac, baš zato što je junak sebe osudio, — moralno ga oslobađa optužbe. Ovo apstraktno moralisanje nema ničeg zajedničkog s boljševičkim, partijnim moralnim ocenama, isto onako kao što ničega zajedničkog nema sa socijalističkom estetikom, s metodom socijalističkog realizma idealizacija, romantizacija čoveka bez veze s njegovim realnim delima, s borbom, s akcijom, a utoliko pre (kao što je to slučaj u pripoveci) kad je to u suprotnosti s njegovim delima i postupcima.

Uticaji starog, neaktivnog, apstraktnog romantizma pokazali su se kao veoma štetni za darovitog pisca koji je toliko obradovao čitaoce svojom divnom »Zvezdom«. Ovo treba da posluži kao očigledna nastava onim teoretičarima koji konstruišu svoje definicije socijalističkog realizma i revolucionarnog romantizma bez veze s realnom stvarnošću, napuštajući tim samim **materijalističku** osnovu naše socijalističke estetike. Drug V. M. Molotov pokazao je u svom referatu na svečanoj sednici Moskovskog sovjeta od 6 novembra da je diskusija po biološkim pitanjima »podvukla stvaralački značaj materijalističkih principa za sve naučne oblasti«. Ovo se, nesumnjivo, odnosi i na oblasti estetike.

Ali da li sve što je ovde rečeno znači da se može smatrati slučajnom ili beznačajnom sama činjenica pojačanog teoretskog interesovanja kod naših pisaca za probleme romantizma? Nisu li se ispoljile ovde — makar to bilo i u lažnom, unakaženom teoretskom obliku — neki pozitivni, životni interesi i potrebe današnjeg razvitka naše književnosti? Čini mi se da stvar stoji baš tako. I krivica nekih teoretičara utoliko je veća što se oni nisu pokazali na visini svojih zadataka, nisu mogli da očiste zdravo, stvaralačko jezgro od zabluda, već su mesto toga slepo pošli za teoretskim zabludama pisaca, stvarajući čak nešto slično pseudoromantičnoj »školici« u kritici.

U pojačanom interesovanju za pitanja romantizma došli su do izražaja veliki procesi koji su se dogodili u posleratnoj književnosti. Naša književnost definitivno se razišla s uticajima buržoaskog, puzajućeg naturalizma, sivog prozaičkog bitisanja, sa svim težnjama da se, pod zastavom objektivističke nepristrasnosti i »bespartijnosti«, upravlja izuzetna pažnja na zaostatke starog, da se na sovjetske ljude gleda »s leđa«, kako se izrazio drug A. Fadejev. Književnost se oštro ogradila od svega onog što ponižuje čoveka, od svih uticaja buržoaske dekadanse.

Sovjetski narod, koji je izvršio svetski istoriski podvig, koji je spasao čovečanstvo od hitlerizma, koji postizava sve nove i nove sjajne pobede na veličanstvenim frontovima mirne izgradnje i probija herojski put ka komunizmu, zahtevao je od svoje književnosti da se podigne na moralni i idejni nivo podviga koje vrše naši ljudi. Potpuno je jasna postala sva moralna nedozvoljenost takvih pojava u književnosti koje pretstavljaju umanjavanje sovjetskih ljudi, nasrtaj na njihovo dostojanstvo. Ove zahteve naroda prema književnosti izrazao je svom snagom drug A. A. Ždanov u referatu o časopisima »Zvezda« i »Lenjingrad«. Naši pisci odgovorili su na zahtev partije i naroda čitavim ciklusom dela koja slave veličinu i duhovnu lepotu sovjetskog čoveka.

Što su dublje pobede u izgradnji komunizma, što se jasnije probijaju konture divne komunističke budućnosti u sadašnjoj stvarnosti, to se jasnije i veličanstvenije uzdižu pred nama horojika, romantika, poezija našeg života.

Tako je nastala težnja pisaca da visoko podignu romantički svetlu afirmaciju lika sovjetskog čoveka, tako je nastalo i teoretsko interesovanje za pitanja romantizma.

Ali na putevima koji su otrgnuti od žive, realne romantike samog života nećemo naći pravilno rešenje ovih pitanja, već ćemo samo udaljiti književnost od života u pseudoromantičnu prašumu.

Polaznu postavku za nas treba da pretstavlja misao A. A. Ždanova da ceo život boljševičke partije, ceo život radničke klase i njena borba pretstavljaju povezivanje surovog i trezvenog praktičnog rada sa najvećom herojikom i grandioznim perspektivama. To povezivanje baš i pretstavlja izvor **poetičnosti** našeg života, ono baš i čini našu stvarnost **lepom**, spajajući prvi put **ideal lepote**, estetike s **realnošću**.

Ponekad kod nas dolaze do izražaja zaostaci najštetnijih idealističkih i vulgarno mehaničkih pogleda, koji suprotstavljaju estetiku — životu, lepotu — realnosti. Tako smo nedavno imali priliku da se sudarimo s nihilističkim stavom druga V. Sarabijanova, koji je istakao ovu tezu:

»Tvrđenje teoretičara umetnosti da je objekat umetnosti ono što je lepo — pretstavlja prevaziđeni stepen. Objekat umetnosti je život, i mi treba da zahtevamo od umetnosti da ona u umetničkim oblicima odražava život, odražava našu epohu.« [1])

Misli takve vrste nalaze se na vrlo niskom »stepenu« u poređenju s onim nivoom, koji je dostigla ruska revolucionarno-demokratska estetika, čije tradicije mi nasleđujemo i razvijamo. **Lepo — to je život!** Ističući ovu svoju znamenitu tezu Černiševski

[1]) »Pitanja filozofije«, br. 1 (3), str. 265

DISKUSIJA O KNJIŽEVNIM PITANJIMA

JEDAN POGLED NA NAŠU KNJIŽEVNU KRITIKU

Da li smo mi pisci nepravedni prema svojim kritičarima? Hoćemo li da izbegnemo kritiku, plašimo li se ogledala koje nam pokazuje u našim radovima ono što je nepostignuto, nedomišljeno do kraja ili čak neuspelo?

Mogućno je da ima i taština, koje nas povremeno zavode da turamo glavu u pesak kao noj i da se ograđujemo od svake kritike. Ali strah od kritike nije osobina pravih umetnika. Ustvari i uglavnom svaki pravi umetnik zna da mu je kritika potrebna, da mu je potreban kontakt sa čitaocem i kritičarem ako neće da govori u prazno. On zna da mu je potrebna pomoć marksistički obrazovanog i pravednog posmatrača, da bi se mogao dalje razvijati i dublje prodirati u bitne pojave i probleme stvarnosti, kako bi stvarao dela od vrednosti i značaja. Svakom umetniku koji veruje u sebe potrebna je dobra stvaralačka kritika, i on nju želi. A ako ponekad čitamo rasmatranja naših drugova kritičara sa ponešto negodovanja, to ne znači da negodujemo zbog toga što su ta rasmatranja oštro formulisana, a ako negodujemo zbog oštrine pravilnih formulacija — grešimo.

Ako kritika treba da pomogne, ona mora da bude istinita, nedvosmislena i jasna. Ne radi se o tome da li je oštro ili blago formulisana, nego o tome da li je opravdana, da li je istinita, da li je potpuna, da li pravilno vodi, da li svojom principijelnošću pomaže.

Pravi stvaralac-umetnik ne želi da čuje praznu hvalu. On želi da stekne pregled nad svojim delom, koji često sam nije kadar da stvori. On želi da sazna u kojoj je meri njegovo delo izrazilo ono što je on hteo da izrazi, ili zašto njegovo delo, u koje je uložio napor, oduševljenje i znanje, nije postigao onaj stepen savršenstva kojem se on nadao.

To su, otprilike, misli koje su me zaokupile posle gledanja pretstave »Večere« od Skendera Kulenovića.

Kada sam polazio u pozorište mislio sam na dve kritike koje sam pročitao o ovoj drami. I pored toga što sam se na kraju pretstave u glavnim potezima složio sa dvojicom kritičara, ipak sam osećao da možda nešto nije potpuno u redu u odnosu na pisca, a i u odnosu na mene koji sam došao sa skrivenom mišlju da možda i sam pokušam da napišem dramu.

I ja sam primetio idejno-metodske nedostatke i izvesnu političku promašenost efekta komada, kao i kritičari čije sam ocene čitao. Ali, pomišljajući da se i sam ogledam na dramskom radu, osetio sam u komadu, pored velikih nedostataka, izvesna preimućstva u vođenju dijaloga, u veštini građenja scenskih situacija i u psihološkim detaljima.

Ja sam, dakle, saglasan sa kritičarima »Večere«. Mislim da je ocena tačna u onome što je rečeno o komadu. Ali se ne slažem s tim što o komadu ponešto nije rečeno. Naime, kritika ne ukazuje na ono što u delu pokazuje piščev talenat i ono što se očekuje od pisca.

Svakako da se jedinstvo oblika i sadržine ne sme deliti. Dakle, neću da govorim izolovano o političko-ideološkoj slabosti. Jasno je da ona nužno nosi sobom i estetske slabosti. Ali, u prvom planu rasmatranja postavlja se pitanje: šta treba da zahteva od umetnika naša savremena kritika? Meni se čini da kritičar treba da ima u vidu velika umetnička ostvarenja i postignuća u kulturi čovečanstva, da u njegovoj perspektivi treba da budu najbolje tradicije njegovog naroda, ali u svojim zahtevima on treba da se ravna, pre svega, prema realnim uslovima stvarnosti. On mora da se, korak po korak, idući od manjeg ka većem, zalaže za razvitak naše književnosti. Pažljivim vođenjem, preciznom, strogom i razumljivom kritikom pogrešnog, a priznavanjem i objašnjavanjem onoga što već izbija kao vrednost ili pokazuje mogućnost, kritičar će pomoći razvitku književnosti. Međutim, većina naših kritičara ima običaj da, završivši ukazivanje na pogrešno, na nesavršeno i neuspelo u delu koje prikazuje, na kraju doda nekoliko prijateljski utešnih reči. Većinom su ove pozitivne rečenice nekako površno verbalističke, skoro diplomatske. U njima se često nekako uopšteno izražava da je dotični autor u mnogome ipak talentovan i da se u njega polažu nade. Takav završni akord, bez konkretnog obrazloženja izvesnih priznanja, ustvari je uvredljiviji za kritikovanoga nego sama kritika. Zašto? Zato što bi, ako u delu zaista postoji nešto pozitivno, piscu pomoglo da je to izraženo u ozbiljnoj analizi. Zato što je osvetljavanje pozitivnih elemenata u delu koje ih ima upravo onaj stvaralački — a priznajemo — i teži deo kritike.

Gotovo svi naši kritičari upravili su svoj talenat na to da ukažu na ono što je rđavo. Oni to čine odlučno, nekiput u prijateljskom tonu, nekiput kruto, didaktički, docirajući. Ponekad to čine duhovito, a ponekad ne. Razume se da kritika mora ukazati na ono što nije dobro, ona mora zaoštriti borbu za idejnu čistotu i metodsku pravilnost. Ali ako u kritikovanome delu ima pozitivnih elemenata, njih treba konkretno istaći. Meni se čini da je važnije ako je cela kritika prožeta pozitivnim odnosom kritičara nego ako sadrži samo na kraju nekoliko pozitivnih reči ohrabrenja. Važno je pokazati i šta je pisac hteo da izrazi, i ukazati na pozitivne elemente i mogućnosti, a ne samo reći da ono što je postignuto nije dobro. U književnim delima koja nastaju u novoj Jugoslaviji ima i zastranjivanja, i ostataka i recidiva dekadentne građanske književnosti, ali mnoga ta dela pokazuju napredovanje na razvojnom putu naše nove književnosti, usmerene ka socijalizmu.

Jedan od drugova kritičara, sa kojim sam o tome razgovarao, rekao mi je: »Kritika nije vaspitni zavod. Ne piše se kritika za pisca, to jest ne u prvom redu za njega. Kritičari pišu za čitalačke mase da bi im objasnili smisao i vrednost nekog književnog dela«. Drugi, pak, prijatelji smatraju da je najvažnije da kritika pomaže piscu. Pisac bi trebalo da misli na svoga kritičara kao na dobrog prijatelja i saradnika, i da ga se, osvrnuvši se posle mnogo godina teških borbi za adekvatni izraz, seća ovakvim mislima: »Kritičar mi je mnogo pomogao oštrinom svoje analize, preciznošću i jasnoćom kojima mi je ukazivao na nedostatke mojih radova, i time doprineo da u svome stvaranju razvijem ono što je pozitivno.«

Nijedna od ovih dveju formulacija ne može da opstane sama za sebe; tek zajedno one postaju istinite. Naravno, kritičar piše za mase koje čitaju knjige, ali i za pisce koji ih pišu. Međutim, često naši kritičari ne pišu ni za jedne ni za druge. Oni, naime, ćute.

Ceo niz dela od vrednosti iz oblasti poezije i proze, koja su se pojavila u toku poslednjih meseci i godina, nisu naišla na odgovarajući odziv kritike. Poneka su površno i nedovoljno analizirana, a druga, često vrlo značajna dela, ušla su u svest čitalačkih masa skoro bez ijedne reči napisane kritike, iako o tim delima usmeno raspravlja ju i čitaoci i kritičari. Razume se da se ne mogu izjednačiti svi oni koji kod nas pišu kritike, i ja znam da ovde govorim dosta apstraktno o našoj kritici. No činjenica je da kod nas mnoga dela ostaju bez kritike. A pravi kritičar mora se odazivati na dela koja traže ocenu bilo u pozitivnom bilo u negativnom smislu, i kritika u celini ne sme beležiti književne pojave po slučaju, nego po značaju tih pojava.

Sem toga, meni se čini da prava kritika ne bi trebalo da postoji samo kao odjek književnih dela. Ona postoji kao književni rod, ona ima svoj značaj, pošto obuhvata probleme svoje epohe, jer ona treba da gleda napred i da inspiriše pisce na nova dela, da potstiče talente, da osvetli ono što je zajedničko u problematici savremenika, a da na svoj način, potstiče ono što je osobeno u svakom pojedinom umetniku.

Neki naši kritičari prilaze analizi umetničkog dela suviše usko, suviše racionalistički i utilitarno. Njihova kritika nije potpuna, i kad je u osnovi tačna, jer kao da im nedostaju mašta i širina pogleda. A kritika treba da pomogne piscima da prodiru u dubinu pojava, da se ne zaustavljaju na površini pri odražavanju stvarnosti.

Mogao bi se, posle ovih redaka, stvoriti utisak da mi smatramo da je naša kritika nezadovoljavajuća. Međutim, ja mislim, da naši kritičari, među koje se povremeno i ja ubrajam, odgovaraju opštem nivou naše književnosti. Dostignuća naše umetnosti i književnosti nisu još na onoj visini koju zahteva naše vreme i naša stvarnost. Ako uzmemo u obzir ogromne uspehe naših naroda u oslobodilačkoj borbi i socijalističkoj izgradnji, vidimo da se ti uspesi samo delimično ogledaju u našoj književnosti i kritici. Pa ipak, mi imamo dela od vrednosti, i talentovane pisce. Imamo i talentovane i duhovite kritičare, koji nastoje da u svojim ocenama što pravilnije primenjuju naučni metod. I književnici i kritičari često moraju da krče put, da se hvataju u koštac sa novim pojavama. Kritičar pomaže piscu u priláženju stvarnosti, a pisac daje kritičaru materijala za principijelne zaključke. Kritičar ne sme da na liberalistički način teži ka pomirenju idejnih suprotnosti. On mora zaoštriti idejnu borbu. On ne sme da na malograđanski način traži opravdanje za metafizičko mračnjaštvo, formalističke igrarije i bolesnu dekadenciju. Ali, s druge strane, kritičar u svojoj strogoj analizi ne bi smeo da zajedno s vodom izruči i dete iz korita. Svakako da u našoj kritici imamo retko prilike da se požalimo na porok nekritičkog hvaljenja i na lične obzire. Ali vrlinu strogosti poneki kritičari ispoljavaju u preteranom vidu jednostrane bezobzirnosti.

Gorki je pisao da hirurgija ne može poslužiti kao vaspitni metod. »Potrebno je da čovek vrlo dugo i uporno uči da bi stekao pravo da obazrivo savetuje. A savetujući, treba imati na umu: ne znaš sve, i što duže živiš, to je teže sve znati u našem vremenu, kada se stvarnost menja mahnitom brzinom.«

Od Gorkoga treba da učimo mi književnici i kritičari. Naša dela i naše kritike, da bi bili dobri, moraju odgovarati socijalističkoj stvarnosti koju izgrađujemo i socijalističkoj svesti koju i mi unosimo u tu stvarnost. Ta stvarnost se na naše oči preobražava. Menjaju se heroji naše svakidašnjice, menjaju se i književnici i umetnici koji ih prikazuju, menja se i zrelost njihovih stvaralačkih postupaka, a sa svima zajedno preobražavaju se i kritičari.

O. BIHALJI-MERIN

KROZ ČASOPISE I LISTOVE

O NIŠKOM KNJIŽEVNOM ČASOPISU „NAŠ PUT"

U nizu časopisa koji su za poslednjih nekoliko meseci pokrenuti u većim centrima i nekim manjim gradovima privlači, svakako, pažnju i časopis za književnost i kulturu »Naš put«, organ literarnog kluba koji je ove godine, na inicijativu Saveza kulturno-prosvetnih društava, osnovan u Nišu, sa ciljem da, u mestu i okolini, okupi mlađe i starije trudbenike na polju književnosti i kulture. Smisao i potrebu izlaženja ovog časopisa istakao je u prvom broju uređivački odbor koji je, ujedno, u kratkim potezima precizirao program časopisa i, između ostalog, izrazio želju da časopis odigra vidnu ulogu na području kulturne delatnosti Niša i okoline, da bude izraz najboljih nastojanja u izvršenju našeg kulturnog preobražaja, u razvijanju patriotizma u svesti ljudi, da deluje kao mobilizatorski faktor na široke narodne mase u socijalističkoj izgradnji naše zemlje.

Srazmerno skromnim okvirima časopisa, uređivački odbor preuzeo je na sebe niz krupnih zadataka koji proističu iz naše žive stvarnosti. Međutim, uprkos zdravim i pravilnim intencijama koje su urednici pokazivali ili iskazivali u dosadašnjem radu, ne može se još uvek, i posle četiri njegova broja, govoriti o rezultatima koji bi ulivali nadu u skori kvalitetni uspon u razvojnoj liniji ove publikacije, iako, tu i tamo, ima po neki prilog u poslednja dva broja koji, naročito u relaciji prema prilozima u prvom broju, nešto otskače. Nema sumnje da se za neke neuspehe i slabosti »Našeg puta« mogu pronaći objektivni razlozi koji su diktirali postavljanje osnova časopisa i u vezi s tim potrebu okupljanja što većeg broja saradnika ali, pri svem tom, ne može se ničim opravdati otsustvo izvesnog strožeg merila, zasnovanog na pravilnoj principijelnosti u odabiranju i objavljivanju pojedinih priloga.

Jedan od zadataka svakog časopisa, pa prema tome i »Našeg puta«, jeste i u tome da odigra ulogu odgovornog činioca u izgradnji i podizanju onih koji su se latili pera da izraze našu veliku epohu i na taj način zauzmu svoje mesto na frontu naše opšte-kulturne i socijalističke izgradnje. Ovaj zadatak uređivački odbor »Našeg puta«, koji daje orijentaciju i smernice časopisu, što se najviše i redovno kod svake redakcije ogleda po prilozima koje objavljuje a ne samo po deklarativno izraženom stavu, nije mogao u potpunosti da izvrši, ma da je okupio znatan broj onih koji su ranije pisali ili su tek počeli da pišu. O tome jasno govori činjenica da sva četiri broja kipte od svih mogućih sintaktičkih slabosti početništva, počev od grešaka, nejasno formulisanih misli, usiljene frazeologije, prekomernog gomilanja reči i mutnih izraza, do najobičnijih tirada, trivijalnosti, vulgarnosti i grubog primitivizma, i to kako u proznim prilozima tako i u pesmama.

U pričama i crticama, čija je tematika odabrana iz narodnooslobodilačke borbe i posleratne izgradnje naše zemlje, preovladava reporterski, čak i registratorski stil, bez elemenata potrebnih da radovi budu na odgovarajućem umetničkom nivou. Ima u njima i konvencionalnosti i nekritičkog i neumešnog priláženja materijalu koji se obrađuje. Podatak je tu dat kao podatak, suvoparno, kao da je dovoljno zabeležiti ga samo a on će sam po sebi umetnički delovati. Ličnosti nisu oblikovane kao likovi koji će plastičnom izražajnošću ostaviti utisak već su mahom ocrtane površno i jednolinijski, date su dagerotipski hladno, šematizovane su i čini se da se radi o senkama a ne o živim ljudima od krvi i mesa. Osim toga, može se primetiti nastojanje da se na uskom, malom i zbijenom prostoru ispriča čitava jedna ljudska sudbina, što dovodi do jednostranosti i gubljenja daha. To naročito pokazuje neuspeli pokušaj u priči »Put kovača Riste Janjića« gde je, u želji da odjednom kaže sve, pisac sebi onemogućio veći razmah i dublje ulaženje u složenu problematiku glavne ličnosti. Ta priča, uostalom, karakteristična je i po drugim svojim negativnim crtama. Tu je glavna ličnost radnik Rista Janjić, čiju je biografiju pisac uzeo za predmet obrade. Međutim, po svojim shvatanjima i pogledima, po svom stavu i držanju u toku sudbonosne borbe naših naroda protiv fašističkog osvajača, on se ne može smatrati kao tipični pretstavnik radničke klase. Narodnooslobodilačka borba, koja je revolucionisala svest naših naroda, ostavila ga je netaknutim. Njegova klasna i patriotska svest budi se tek u oslobođenoj zemlji. Sve dotle on živi gotovo bez ikakve političke orijentacije i aktivnosti i, idući trbuhom za kruhom, preokupiran je samo brigom o održanju vlastite gole egzistencije i svoje porodice. Njegov odnos prema narodnoj borbi za oslobođenje od fašističkog jarma kao da je obeležen ravnodušnošću. Govoreći o njegovim osećanjima u značajnim trenucima oslobođenja, pisac beleži: »Radovao se slobodi kao svi njegovi drugovi. Slušao i čitao parole da je sada slobodna, nova, narodna država«. To da neko u našoj zemlji tek preko parola dolazi do saznanja da živi u slobodnoj državi, u krajnjoj liniji se svodi na negiranje tekovina naše narodne revolucije, to je sejanje sumnje u rezultate revolucionarne borbe naših naroda. Sve to svedoči o elementarnoj i primitivnoj svesti ovog radnika koga je pisac uzeo za glavnu ličnost priče, kao i o tome da njegova osećanja, njegov put sticanja klasne svesti nemaju ničeg zajedničkog sa osećanjima i svešću pripadnika naše radničke klase. Na kraju, blag i nimalo tipičan stav okupatora u pitanju kažnjavanja radnika Janjića koji je zbog jedne svoje izjave denunciran, kao i dalje držanje Janjića nisu ničim obrazloženi — što ostavlja čitaoca u nedoumici.

Uopšte uzev, priče sa motivima iz narodnooslobodilačke borbe, kao »Svirala malog ovčara Jove Šindinog«, »Majka Saveta«, ne izlaze iz okvira stroge dokumentacije i mogu se uvrstiti u memoarsku literaturu, koju baš zbog dokumentarne i vaspitne vrednosti treba razvijati, ali na potrebnom umetničkom nivou. Izuzetak čini priča »Za sinom«, koja govori o snažnijem i življem temperamentu pisca čija je odlika, između ostalog, slikovit jezik. Da je manje krvi (»na usnama mu gomila usirene krvi«, »humke... zamazane krvlju«, »izbija mrko-crvena krv« »krvlju uprljani zavoj« itd.) i da na kraju dramatičan momenat kad otac saznaje za pogibiju sina nije dat ispod linije kojom teče pričanje već da je više istaknut — to bi bio najbolji prilog časopisa, jer se iz priče nazire pripovedački talenat pisca, što nije slučaj kod mnogih saradnika časopisa.

Poetski deo beletristike u časopisu može se, sa neznatnim izuzetkom, svesti na zajedničke greške i nedostatke svih pesama i ujedno na zajedničko ali nevešto ostvareno nastojanje pesnika da od stiha naprave snažno agitaciono sredstvo. Gotovo sve pesme nose tešku izražajnu armaturu, mahom preuzetu iz novinarskih članaka, sa mnogo opštih i bombastičnih mesta, tako da je emocija pod balastom tvrdih i nepoetskih reči ugušena. Sa promuklim patosom i deklamatorskim stihom (»Osveta«, »Glava«), one ne izražavaju patos herojske borbe naših naroda. Pored toga što u tim pesmama, često, stih nije stih — ima u njima i misaonih apsurdnosti. Tako u pesmi koja nosi naslov »Pesma Miloja udarnika svojoj udarničkoj karti« ima i ovakvih stihova:

»Slavim te, što si mi oprala očiju žar (!)
skinula s vida zavesu neznanja
da više nisam stvar,
bezvredna roba,
običan sluga — jadnik
već čovek —«

— iz čega se može izvući pogrešan zaključak da se položaj radničke klase u novoj Jugoslaviji izmenio samo u odnosu na udarnike. Pesnik je pevajući odu udarničkoj karti otišao tako daleko da joj je dao izuzetna svojstva, čarobnu moć da skida »s vida zavesu neznanja« itd. Ovakvih pesničkih zatrčavanja i preteranosti može se, ma da ne u tako grubo izraženom obliku, naći i u drugim pesmama. U pesmi »Poruka« u kojoj pesnik poziva seljake da oru — što oni svakako čine i bez toga — ima i nepotrebnih didaktičnih mesta (»Livade, polja, njive, bez rada ne vrede ništa«) i neadekvatnih epiteta. Za »Prolećnu pesmu« može se reći da nije ni pesma ni prolećna. Iz nje se može izvući pogrešan zaključak da i posle obnove naše ratom opustošene zemlje nema nikakve razlike između novog života u revolucionarno preobraženoj Jugoslaviji i života u staroj Jugoslaviji. To proističe iz sadržaja čitave pesme, a taj utisak potkrepljuju stihovi kao što su ovi: »Opet vijore čađave zastave probuđenih dimnjaka«, »Opet pevaju nekad opustela polja«, »Opet pevaju polja, strojevi i let lokomotiva« itd., što znači da su i nekada, pre rata, pevali strojevi, polja, let lokomotiva... Nigde se iz pesme ne može videti da je u novoj Jugoslaviji sasvim drugačiji odnos trudbenika prema sredstvima za proizvodnju, što upravo čini jednu od glavnih razlika između stare i nove države. Gotovo svaka pesma teška je od starinskih rekvizita u izrazu (»gladna vešala«, »ko večni feniks iz starinske priče«, »oreol mučenice«, »herojski presto« itd.).

U feljtonskom delu i u beleškama, koje se pravilno, izvesnim brojem, povezuju za kulturna zbivanja u mestu izlaženja časopisa, ima teških rečeničnih konstrukcija i stilskih rogobatnosti, nepreciznosti u izražavanju misli i terminoloških galimatijasa, tako da ne mogu koristiti čitalačkoj publici. Umesto da se izvesne pojave, stvari i događaji pravilno razjasne i protumače, stvara se još veća zbrka, što znači da redigovanju ovog dela treba posvetiti mnogo veću pažnju.

Bez obzira na deplasirane primedbe izvesnih poluinteligenata — na koje se časopis u poslednjem broju povodom jedne diskusije u literarnom klubu osvrnuo, iako ne na potpuno adekvatan način, — bez obzira na pokušaj propagatora beživotne teorije »umetnosti radi umetnosti« da unesu zbrku u rad literarnog kluba i časopisa »Naš put« u Nišu, časopis treba i dalje i još više da vodi nemilosrdnu i upornu borbu protiv buržoaskih shvatanja i izopačavanja umetnosti i bude u službi narodnih interesa. Ali časopis tu ulogu ne treba da vrši objavljivanjem sasvim slabih pa i pogrešnih književnih pokušaja o oslobodilačkoj borbi i izgradnji. Časopis izlazi u unutrašnjosti, i njegov nivo, svakako, ne može biti na istoj visini kao kod vodećih republičkih časopisa. On je i pokrenut zato da prihvata pisce-početnike iz toga kraja. Ali to ne znači da treba objavljivati sve što se redakciji podnese, pa čak i bez popravke stilskih, jezičkih i sintaktičkih grešaka. A sem toga, ima još mnogo stvari o kojima časopis, kao i drugi časopisi iz unutrašnjosti ne piše dovoljno, a to su problemi toga kraja, postignuća u raznim oblastima privrednog i kulturnog života. Ako se smanji broj slabih književnih pokušaja u jednom broju, a umesto njih donese više članaka od kulturnih radnika toga kraja o raznim konkretnim pojavama i pitanjima, časopis će bolje izvršiti svoju namenu. Jedan od sledećih zadataka uređivačkog odbora jeste da, na bazi razlikovanja dobrog od lošeg, bitnog od nebitnog, važnog od nevažnog, povede borbu za bolji kva[illegible] priloga, počev od uvodnika do[illegible] slednje beleške u časopisu, koji [illegible] da doprinese kulturnom uzd[illegible] svoga kraja.

Antonije MA[illegible]

nije suprotstavljao lepo životu, kako to čine likvidatori lepote kao drug V. Sarabijanov, već je težio spajanju estetike i realnosti. Bjelinski je učio umetnike da nalaze i afirmišu poeziju života. Veliki kritičari izrazili su zakon demokratske, realističke umetnosti, koja je, za razliku od starog romantizma, težila da pronalazi lepotu same stvarnosti.

Za nas, u našoj epohi, teza Černiševskog da je život ono što je lepo i misli Bjelinskog o poeziji života ispunjuju se novom sadržinom. Ono što je lepo, to je naša živa socijalistička stvarnost, naše pobedonosno kretanje ka komunizmu, koje nadahnjuje i kojim rukovodi partija Lenjina-Staljina.

»Da bi se poetski reprodukovala stvarnost, — pisao je Bjelinski, — nije dovoljan samo prirodni talenat, — potrebno je još da pesnik ima pod rukom poetsku stvarnost.«

Istorija ranije književnosti pretstavlja istoriju neprekidnog konflikta između poezije, ideala lepote, s jedne strane, i nepoetične, grube životne proze — s druge strane. Pa ipak su umetnici-realisti uporno tražili romantiku i poeziju u realnom životu.

Uzmimo za primer umetnike iz epohe Renesanse. Ljudi tipa Benvenuta Čelinija preživljavali su svoju savremenost kao duboko poetičnu, ispunjenu istinskim dramatizmom, zanosnim mogućnostima za ispoljavanje snaga ličnosti i samim tim — za umetnost. Prozaična, cinična strana novog istoriskog poretka koji se uvodio još se povlačila u svesti umetnika u pozadinu, u poređenju s radošću oslobođenja i feudalnih okova. Engels je o istaknutim ličnostima Renesanse pisao da su oni »bili sve drugo, samo ne buržoaski ograničeni. Naprotiv, bili su oni više manje nadahnuti avanturističkim karakterom svog doba.... Skoro sve njih interesuje sve ono što interesuje ljude njihovog doba, oni učestvuju u praktičnoj borbi, staju na stranu ove ili one stranke, i bore se, neko rečju i perom, neko mačem, a neko jednim i drugim. Otuda ona punoća i snaga karaktera koja čini od njih monolitne ljude«. [2])

Ali nov buržoaski poredak odmah je sobom doneo, kao smenu predašnjim feudalnim autoritarnim okvirima ne samo humanizam već i novo, neviđeno »usavršeno« divljaštvo, amoralnost. Humanizam Otela i cinizam Jaga bili su lice i naličje, dva pola, dva lika epohe. Sudar visokog Otelovog sveta s niskim svetom Jaga, toga šahiste zločina, pretstavljao je i sudar poezije s ružnom prozom života. Pobedila je zloslutna proza, koja je pogazila lepotu, harmoniju, čovečnost. Pretsmrtna pesma Dezdemone pretstavjala je tugu same poezije, predosećanje propasti poetičnog sveta, poetičnog sna.

Prozaična suština gospodara novog života, — buržoazije — koja se sve više otkrivala pred umetnicima, stvarala je mnoštvo najraznovrsnijih oblika nepomirljivog konflikta između poezije i buržoaske stvarnosti. Dž. Golsvorti, jedan od poslednjih krupnih pretstavnika kritičnog realizma, ponovno je ispričao taj konflikt u »Sagi od Forsajta«: **lepota** života, ovaploćena u likovima večno mlade Irene i njenog sina, **ne može** da se složi s Forsajtima, koji pretstavljaju buržoasku prozu života. Forsajti — koje pretstavljaju Soms, njegova kći, — pohlepno, vlasnički, grabljivo hvataju lepotu, muče je i siluju, a ona s odvratnošću i užasom beži od njih.

Sudar sna i lepote s prozom buržoaske stvarnosti, tragedija sloma iluzija, — gotovo je glavna tema celokupne svetske književnosti kritičkog realizma. »Propale iluzije« [3]) bile su »obična istorija«. [4])

Celokupna oblast poslovnog, državnog, političkog, čak i naučnog života buržoaskog društva pojavljivala se u svesti svih krupnih pretstavnika kritičkog realizma **kao neprijatelj lepote.**

»Svakidašnjica, — pisao je Tekeri u »Virginjanima«, — sačinjava, po mojem mišljenju, samo mali deo onog budžeta kojim raspolaže romansijer. Kad ima posla s vojnim staležom, gde ljudi ispoljavaju hrabrost ili kukavičluk, pisac, prirodno, treba da prikazuje razne interesantne događaje, postupke i karaktere, da govori o opasnostima, odanosti, herojskoj smrti i sličnim stvarima, pa zato, možda, rizikuje da uvodi u svoju priču stvarnu svakidašnjicu. Ali u drugim slučajevima teško da ona može da se pojavi u našim romanima. Tako na primer, veliki deo života Fikulnusa posvećen je prodaji šećera, začina i sira, Kauzidikus provodi vreme nad prašnjavim knjigama literarnih dela. Sartorijus sedi, skrštenih nogu, na svojoj tezgi i uzima meru džentlmenima da im šije kapute i pantalone. Šta može da ispriča romansijer o profesionalnom načinu života svih tih ljudi?. Pisci ne mogu da unose u svoje priče detalje takvih profesija kao što su advokatura, igra na berzi, polemička teologija, šivenje rublja, krojački zanat, apotekarski posao i slično. Sve što može da učini pisac, — to je da prikazuje ponašanje ljudi izvan njihovih profesija, da prikazuju njihove strasti, ljubav, smeh, razonodu, mržnju itd. i što bolje da ih opisuje, ne dotičući se poslovne strane života... Usled toga, iako je većina lica koja prikazujemo zauzeta ozbiljnim poslom i radi u određenim profesijama, mi ih pretstavljamo čitaocu samo onda kad oni nisu zauzeti i ne rade«.

Na taj način, sve što je imalo veze s poslovnom sferom, s radom, s državnim, političkim, društvenim životom, izbacivalo se iz poezije, estetike. Samo ratničke vrline i ljubavne radosti i muke izgledale su umetnicima kao mala poetična ostrva u mutnom moru prozaične, trivijalne svakidašnjice. Trgovina i politika bili su »prljav posao«, rad nije bio oduhovljen, nije bio ispunjen unutrašnjim smislom i značajem. Država je gušila čoveka. Književnost kritičkog realizma XIX veka ravnodušno je prolazila mimo velikih naučnih otkrića, građevinskih objekata svoje epohe, s nepoverenjem, pa i s odvratnošću se držala prema buržoaskom progresu. Umetnici su morali videti da taj proces u rukama gospodara buržoaskog sveta služi lakom bogaćenju, porobljavanju i istrebljenju ljudi.

Ruski revolucionarno demokratski pisci nalazili su izvor poezije, lepote i istine — u životu naroda i njegovoj borbi protiv ropstva. Za Bjelinskog je »poetska stvarnost« bila svenarodni patriotski uspon 1812 godine, dekabristički pokret, seljačke pobune i ustanci. Ali patriotsko jedinstvo naroda u Otadžbinskom ratu protiv strane najezde nije dugo trajalo: pošto je izvršio podvig, narod je dobio kao nagradu pojačan feudalni jaram. Narodni život bio je prigušen, izazivao je kod umetnika bol i muku kontrastom svoje moralne lepote i istine s ugnjetavanjem, nasiljem, ropstvom, lažju. Konflikt između poezije i nepoetske stvarnosti pojavljivao se kao jedan od oblika **glavnog** konflikta, — podjarmljivača i podjarmljenih, eksploatatora i eksploatisanih. Teza Černiševskog: lepo — to je život! — uzimala je u obzir onu duhovnu lepotu naroda i njegovih ideala koja je postojala u realnoj stvarnosti i morala da procveta u budućnosti zajedno s pobedom nad porobljivačima.

U našem sovjetskom životu poezija, romantika postala je **samom stvarnošću,** kod nje nema konflikata između lepog i realnog, pa zato kod nas umetnik traži izvor lepote i romantike ne po strani od društvenog života, od dela i rada, od profesije sa svim njihovim detaljima. U ovom, odlučnom pogledu socijalistički realizam direktno je suprotan kritičkom realizmu. Socijalistička estetika smatra za nemogućno umetničko prikazivanje čoveka izvan njegovog dela, izvan njegovog rada, okruženog poezijom socijalizma.

Majakovski je bio prvi pesnik koji je putem svih likova svog stvaralaštva rekao da je celokupna svakidašnja »proza« sovjetskog života **poetična.** Nečuveno se proširila oblast lepog. U sferu poezije prvi put su ušli i celokupan svakodnevni život države i svi »obični«, »prozaički« poslovi, i tehnika, i nauka. Svaka profesija stekla je svoju romantiku. U tome je bila novatorska veličina Majakovskog. On je stvaralac nove poetičnosti — **partije poetičnosti** *afirmicije* socijalizma, afirmacije celokupne »proze« sovjetskog života, proze koja je postala poezijom.

U pripoveci B. Galina »U Donbasu« direktor fabrike, inženjer — metalurg, veli da »kad se pažljivo zagleda, svuda se može videti poezija — U svakom objektu, — rekao je on. — I na četvrtoj martinovoj peći, i na visokoj peći... Treba samo bolje gledati«.

Umetnici prošlosti sanjali su o poetskoj stvarnosti, otimali se o nju, patili se i mučili se što je ona ponižena, prigušena u realnom životu. Sovjetski književnici imaju »pod rukom« pobedničku stvarnost socijalizma koja postiže sve nove i nove pobede, koja je izmerljiva, vidljiva, moćna. Treba je umeti videti svuda, »u svakom objektu«....

Uspeh mladog pisca V. Ažajeva, pisca romana »Daleko od Moskve«, sastoji se baš u tome što on ume da vidi poeziju u »svakom objektu« produktivnog rada.

Piscu očigledno nedostaje majstorstvo, on ponekad upada u naivnost, naročito u prikazivanju ličnog života svojih junaka. Jezik ličnosti često je bezličan, piščeva reč takođe je daleko od snage. Karakteri mnogih junaka vrlo su malo individualisani. Siže »Daleko od Moskve« je pravoliniski, kao petrolejska cev koju polažu junaci romana: tok sižea i tok izgradnje petrolejske cevi potpuno se podudaraju.

Zašto nas onda uzbuđuju te strane romana, zašto je roman tako zanosan, Zašto nam postaju interesantni i prisni svi tehnički detalji izgradnje, sve diskusije u proizvodnim savetovanjima? Otkud nam poetično osećanje pri čitanju romana, koji u suštini ne pretstavlja ništa drugo nego, umetnički izraženo, veliki proizvodni referat o izgradnji putem ubrzanih, novatorskih metoda petrolejske cevi na Dalekom Istoku pod surovim uslovima Velikog otadžbinskog rata?

(Nastavak u idućem broju)

V. JERMILOV

[2]) K. Marks i F. Engels: Dela, tom XIV, str. 476.

[3]) Roman O. de Balzaka (pr. red.)

[4]) Roman I. A. Gončarova (pr. red.)

KOD SLEPIH RATNIH VOJNIH INVALIDA U KAČAREVU

— Do juče Francfeld, zatim Kraljevićevo, a danas Kačarevo, — veli Marko Miković, sekretar mesnog odbora Saveza ratnih vojnih invalida, — to je kolonija demobilisanih boraca i invalida Jugoslovenske armije i ugledno zadružno selo. Još u poslednjim mesecima 1945 godine — priča on istoriju ovog mesta — ulicama koje su do tada bile puste viđali su se novi stanovnici — ljudi u pola vojničkim, pola civilnim odelima. Neki su nosili zavoje, a većina je išla na štakama. Prvi dani u novom mestu bili su dosta teški, a i ljudi su se teško navikavali na novi život. Bilo je muke objasniti im značaj nove naseobine. Narodna vlast izišla nam je u susret i dala nam sve mogućnosti za život. Uporedo sa poboljšanjem ekonomskih uslova razvijao se politički i kulturno-prosvetni rad među kolonistima. Otvoren je dom kulture, gde su isprva održavane priredbe, a uskoro je postao centar oko koga smo se okupljali. Prošle godine osnovali smo muzičku sekciju slepih. Ona je u sastavu kulturno-umetničkog društva, a inicijator za sve to bio je slepi ratni vojni invalid Božo Lukić.

Ukratko mi je Marko Miković opisao život i rad invalida, a zatim smo zajedno pošli kroz selo. Usput mi je još mnogo pričao o invalidima, a najviše o slepim.

— Oni žive sa svojim porodicama, a život im je ispunjen radom, pesmom i muzikom. Oni su najaktivniji radnici na kulturno-prosvetnom polju u seljačkim radnim zadrugama.

U glavnoj ulici sela, na putu od železničke stanice ka centru, nalazi se njihov dom.

— Nedeljom pre podne ispred ove kuće je življe nego obično, — vele drugovi koji su bili sa mnom. — Tu se slepi invalidi okupljaju da porazgovaraju, izmenjaju misli i sviraju.

Znao sam da ću biti s njima i s nestrpljenjem sam čekao taj čas. Oni mene neće videti, a da li će se radovati kad čuju da je neko došao da ih poseti — to nisam znao. Naše će se ruke čvrsto stisnuti. Ja ću možda po izrazu njihova lica pogoditi bar deo njihovog života, ali oni mene neće videti.

Dok sam im išao u susret čuo sam harmoniku, a jedan glas pevao je melodije iz pesme »Moskovskog valsa«: »Nas ulica šumom vstrečala ...« Već smo tu. Dok sam se rukovao sa onima koji su bili napolju, pogledao sam kroz prozor: dvadesetogodišnja Leposava Stanić, koja je ostala invalid još u svojoj sedamnaestoj godini, u sali je igrala valcer sa svojom sestrom koja ju je dovela u dom. Dugo sam je gledao. Lice joj je vedro i nasmejano, iako s tragovima patnji i bola. O njoj kažu drugovi da već godinu dana svira na harmonici i uporedo uči Brajerovu azbuku za slepe. Pročitala je mnogo knjiga, napisanih ovim slovima.

Nailazi Kosara Beg. Djevojka od svojih dvadeset i pet godina, s ožiljcima od opekotina baruta po licu. Drži u ruci štap kojim traži stepenice da uđe u dom. Na nozi ima protezu i obazrivo ulazi. Ona je mirna i povučena, pa bi onaj koji je ne poznaje rekao da je tužna. A kad govorite s njom, osetićete čvrstinu, osetićete da je Kosaru vaspitala Komunistička partija Jugoslavije, u čijim se redovima nalazi već više od četiri godine.

Ispred doma stoji desetak slepih. Među njima je Božo Lukić. On izlaže političku situaciju, jer je upravo slušao radio. Drugovi ga pažljivo slušaju. Crne naočari okrenute su jedne drugima, a ispod njih veđe ubrzano trepću. Posle izlaganja Bože Lukića nastavlja se diskusija, koja bi se vodila još dugo da ne priđoše neki omladinci. Oni započeše razgovor o zadružnim poslovima.

U iščekivanju da se svi okupe, slepi pričaju o kućnim poslovima. Šale se, zadirkuju se prijateljski.

— Jovo Nikolić je danas nešto neraspoložen, — kroz smeh kaže jedan.

— Šta je sa romanom? — pitaju ga drugovi.

Jovan Nikolić namešta preko patrljka amputirane ruke štap, koji se već iskrivio od upotrebe, popravlja naočare pred slepim očima i s uverenjem kaže:

— Čitaćete vi u najskorije vreme moje delo ...

Koliko vedrine i životne snage! Gledajući te ljude koje je rat izbacio iz stroja Armije, a Partija vaspitala da mogu stati u stroj socijalističke izgradnje naše zemlje, kroz sećanje mi promiču slike invalida iz prošlosti, kada se o njima nije vodila nikakva briga, osim što su mnogima dodeljivane knjižice za »slobodno prosjačenje«.

Jovan Nikolić, posle rada, sam kuca na mašini roman, iz koga je već jedan odlomak štampan u »Književnosti«.

Pošto su se okupili, ulaze u salu za priredbe. Pianino, harmonium i još neki muzički instrumenti odaju namenu te sale.

Tamburaši počinju svoj program. Zanimljiv je taj početak. Nemaju dirigenta, nego solist daje znak za početak Zatim zabruji muzika. Prsti sami osećaju gde treba da dodirnu žice. Svu svoju snagu i radost oni unose u pesmu, a oni koji ne sviraju pažljivo ih prate.

Posle kraće pauze, koja je ispunjena šalom, ponavljaju se isti znaci raspoznavanja i muzika počinje. Lica su veselija, a po taktu muzike glasovi se slivaju ujedno i pesma odjekuje: »Koraci tutnje u napad, — napred, uz druga je drug ....«

Posle toga instrumenti su smešteni u futrole, slepi drugovi su posedali, a jedna omladinka pročitala je najvažnije političke događaje iz »Borbe« pa se razvila živa diskusija. Po svemu se vidi da slepi drugovi redovno prate političke događaje i dobro znaju situaciju u svetu i kod nas. Posle pregleda dnevne štampe prelazi se na prorađivanje materijala sa Petog kongresa KPJ, koje su slepi drugovi u Kačarevu već slušali preko radia.

Sutradan je njihova radost bila potresna, duboka. K njima su došli u posetu ratni drugovi, oficiri Glavne političke uprave Jugoslovenske armije. Doneli su im četiri stotine knjiga, izdatih posle oslobođenja, i stisak verne ruke saborca.

Njihova zadruga »Crveni proleter« nosi zastavicu najbolje seljačke radne zadruge u Srbiji. Poseta ratnih drugova značila je i odavanje priznanja starim drugovima na novom frontu.

Jovo Nikolić, slepi književnik — samouk, recitovao je svoju pesmu u domu kulture. Kulturno-umetnička ekipa Centralnog doma Jugoslovenske armije izvela je muzički program u zajednici sa zadrugarskim omladinskim horom. A dvorana puna. I srca puna tople drugarske ljubavi i radosti.

Vidoje MARKOVIĆ

Festival sindikalnih kulturno-umetničkih društava Slovenije u Mariboru

Od 21 do 29 novembra održan je u Mariboru festival najboljih slovenačkih sindikalnih kulturno-umetničkih društava. Nastupile su dramske i folklorne grupe, duvački orkestri, harmonikaši, pevači, solisti-instrumentalisti, pevački horovi i recitatori.

Dramske grupe izvele su Škvarkinovu komediju »Ispit za život«, Kreftovu istorisku dramu »Celjski grofovi«, Gogoljevu komediju »Ženidba« i Simonovo »Rusko pitanje« i druge komade.

Od dramskih grupa istakla se najviše grupa iz Jesenica, koja je dala harmonično zaokruženu pretstavu sa dobrom inscenacijom, režijom i interpretacijom. Komisija je dodelila Jeseničkoj grupi prvu nagradu od 10.000 dinara, a njenom režiseru dodeljena je nagrada od 3000 dinara.

Najbolji glumački materijal ima bez sumnje grupa iz Kranja. Što nije došla do izražaja krivica je u prvom redu do režisera koji je gurao glumce u patetičnu, forsiranu igru.

Prilično dobre pretstave dale su i grupe iz Trbovlja i Ptuja.

Od plesnih grupa dele prvo mesto i nagradu od 5000 dinara SKVD »Javornik« i SKVD »Prežihov Voranc«. Vođe ovih grupa nagrađeni su sa 1500 dinara.

Prvo mesto u takmičenju duvačkih orkestara osvojio je orkestar SKUD »Prežihov Voranc« iz Guštanja, kome je dodeljena nagrada od 10.000 dinara i njegovom dirigentu 3000 dinara.

U takmičenju orkestra prvo mesto i nagradu od 10.000 dinara osvojio je orkestar SKUD »Dušan Jereb« iz Novog Mesta. Nagrađen je takođe dirigent.

U grupi harmonikaša istom nagradom nagrađeni su svirači SKUD »France Prešern« iz Kranja i njihov dirigent, od pevačkih horova SKUD »Jože Moškrič« iz Ljubljane, »Angel Besednjak« iz Maribora, »France Prešern« iz Kranja, »Slava Klavora« iz Maribora, »Jože Lacko« iz Ptuja kao i njihovi dirigenti.

Na Dan Republike priređena je svečana Akademija na kojoj je govorio ministar prosvete Slovenije dr Jože Potrč. Zatim su pobednicima podeljene nagrade, prelazne zastavice i diplome za požrtvovan i uspešan rad na kulturnom uzdizanju u ovoj godini.

Otvorena je izložba dokumenata Državnog arhiva

Trinaestog decembra, na dan 50-ogodišnjice osnivanja i rada Državnog arhiva NR Srbije, otvorena je, u zgradi Državnog arhiva, u Karnedžijevoj ulici broj 2, izložba pisanih dokumenata. Otvaranju izložbe prisustvovali su pretstavnici Ministarstva prosvete NR Srbije i veliki broj kulturnih i javnih radnika.

Izložbu je otvorio direktor Državnog arhiva dr Nikola Škerović. Govoreći o pedesetogodišnjici osnivanja Državnog arhiva, značajne kulturne i načne ustanove, on je istakao da su svi naši poznati naučnici i pisci iz oblasti istorije, književnosti, prava i sudstva, etnografije, štampe, ekonomije itd. radili u ovoj arhivi i koristili njenu bogatu građu za izradu naučnih studija o pojedinim pitanjima. Samo na osnovu građe iz Arhiva napisano je preko 50 dela. Isto tako bogatu građu Arhiva koristili su, pored naših, i naučni radnici iz Rusije, Francuske i Bugarske. Ukazujući na značaj čuvanja arhivske građe, on je podvukao da su naše narodne vlasti izdale, početkom ove godine Naredbu o privremenom obezbeđenju Arhiva. U duhu te naredbe, Ministarstvo prosvete NR Srbije osnovalo je, u 16 većih centara Srbije, arhivska sedišta sa zadatkom da na terenu prikupljaju dokumenta.

Na kraju svog izlaganja Nikola Škerović je rekao da je potrebno da naši naučnici, štampa, naučne, prosvetne i kulturne ustanove i organi narodne vlasti pomognu uzdizanje svesti kod naših ljudi i važnosti i potrebi čuvanja pisanih dokumenata i drugih spomenika naše prošlosti.

Izložba dokumenata biće otvorena do 18 decembra.

Franjo Šimunović: **Žene iz Zagore**

Rad Gradske knjižnice u Zagrebu

Gradska knjižnica u Zagrebu, razvijajući stalno svoju delatnost, zabeležila je značajne uspehe. Ove godine u Knjižnicu je upisano 5179 članova, dok ih je 1946 bilo 2.117. Broj građana koji su došli po knjige od 1 januara do polovine septembra ove godine iznosi 54.514, to jest dva puta više nego u 1946 godini. U istom vremenskom periodu (od 1 januara do polovine septembra 1948) knjižnica je pozajmila 109.488 knjiga, dok je u 1946 pozajmljeno svega 36.830 knjiga.

Ovi podaci daju samo sliku kvantitativnog porasta, a pravo stanje vidi se tek onda kada se doda, da je u periodu maj—septembar 1947 izvršena revizija fonda Knjižnice i da su naučni radnici i književnici potpuno izdvojili šund i nenaučnu knjigu iz pozajmnog fonda. U toj promeni kvaliteta, koji nije mogućno izraziti brojevima, sastoji se zapravo i sav uspeh Gradske knjižnice.

Gradski Narodni odbor pružio je radnom kolektivu Knjižnice punu pomoć u njegovom nastojanju da primenom novih metoda u radu i uvođenjem novih organizacionih i agitacionih oblika razvije rad i uzdigne Knjižnicu na viši stepen. Samo za nabavku knjiga, od Oslobođenja do danas, dao je Gradski narodni odbor sumu od 900.000 dinara.

Prostorije su danas osnovni problem koji treba da reši Gradska knjižnica. To se najbolje vidi, ako se uzme u obzir da je samo 13 ovog meseca došlo u Knjižnicu 494 građanina, da su oni vratili 712 pročitanih knjiga i pozajmili novih 829.

Osetila se potreba, prema tome, da se dvorana u prizemlju zgrade Novinarskog doma, u kojoj je smeštena Gradska knjižnica, preuredi za čitaonicu, pošto je to preduslov napretka Knjižnice.

Gradska knjižnica poseduje danas 76.270 knjiga.

Filmske vesti

Svaki stanovnik Požarevca video je od početka ove godine prosečno po 17 filmskih pretstava, jer je na 13000 pretstava u dva požarevačka bioskopa bilo ukupno 285.980 gledalaca.

*

Početkom ovoga meseca Radničko kulturno-umetničko društvo »Vasa Pelagić« iz Banje Luke gostovalo je sa svojom dramskom i recitatorskom grupom po šumskim gazdinstvima, gde je dalo nekoliko priredbi za radnike. U većim šumskim gazdinstvima postoje bioskopi, dok pokretni bioskopi Ministarstva prosvete često gostuju i u najudaljenijim šumskim radilištima i prikazuju domaće i strane filmove.

Arheološki muzej u Splitu

Arheološki muzej u Splitu, osnovan pred više od jednog stoljeća i četvrt (1821. god.), danas je najstarija takova ustanova u Jugoslaviji. Osnovan kao »Solinski muzej«, t.j. sa zadatkom da prikuplja i čuva spomenike negdašnje metropole Dalmacije (S a l o n a e), on je ubrzo prerastao u centralni arheološki muzej na našem primorju, proširivši svoju djelatnost nad čitavim teritorijem Dalmacije. Ipak, Salona je ostala glavnim područjem muzejskog terenskog rada i dalje, i bogate zbirke muzeja, osobito jedinstvena u zemlji zbirka kamenih i epigrafskih spomenika, najvećim dijelom potječu iz ovog neiscrpivog arsenala spomenika, koji je — usput rečeno — tek djelomično istražen i poznat.

Period od osnutka muzeja do konca prvog svjetskog rata, dakle jedno čitavo stoljeće njegova djelovanja, bio je — uz izvanredno velik priliv spomenika i ostalih muzejskih eksponata — obilježen dugotrajnom borbom za prikladnim prostorijama, borbom u kojoj se naročito zalagao ondašnji ravnatelj don Frane Bulić.

Splitski muzej prema tome ima i tu prednost, da je jedan od rijetkih u zemlji koji raspolaže prostorijama — mada danas već nedovoljnim — građenim specijalno za muzejske i uopće ekspozicione potrebe. Sistematizacija novoga muzeja bila je povjerena ondašnjem podravnatelju a današnjem ravnatelju — višem naučnom suradniku i akademiku — Mihovilu Abramiću. Osobita atrakcija splitskog muzeja je njegov lapidarij, t.j. zbirka kamenih spomenika, koja je svakako najbogatija u zemlji. Ova je zbirka uglavnom postavljena kronološki, ali su pri njenom uređivanju uzeti u obzir i ostali momenti, kao estetski, kulturno-historijski, etnografski, društveno-ekonomski itd. Kako prvi historijski spomenici u Dalmaciji datiraju još iz doba grčke kolonizacije naše obale to oni i otvaraju ovu dugu seriju dokumenata, koji ilustriraju sva razdoblja dalmatinske povijesti, gotovo do najnovijih dana. Muzejski suradnici upriličuju stručna vođenja osobito kod grupnih posjeta muzeju (đačke ekskurzije, radničke grupe, borci i oficiri Jugoslavenske armije ili Ratne mornarice itd.).

Kako je splitski muzej bio dugo vremena jedini muzej u Dalmaciji, on je proširio svoje djelovanje i na ostala područja naučnog ispitivanja prošlosti naše oblasti. Tako je nastala skromna predhistorijska zbirka — koja danas nipošto dolično ne reprezentira Dalmaciju, bogatu tragovima predhistorijskog života, — zatim vrijedna zbirka sredovječnih spomenika, u kojoj se ističu spomenici iz doba hrvatskih vladara (na pr. natpis kneza Trpimira, te osobito važan natpis kraljice Jelene), pa onda zbirka spomenika dalmatinske — većinom splitske — romanike, gotike i baroka, koji nam dozivaju doba slobodnih dalmatinskih komuna, te mletačku okupaciju Dalmacije i najnovija razdoblja njene historije.

Osnivanje drugih dalmatinskih muzeja (Arheološkog muzeja u Zadru — koji u razdoblju između dva svjetska rata nije mogao da naučno istražuje teren koji mu je gravitirao — i Muzeja hrvatskih starina u Kninu, jedinstvene ustanove u zemlji), ograničilo je donekle delokrug rada splitskog muzeja, koji je svoja istraživanja opet prvenstveno usmjerio na grčko-rimski period i na područje uže Dalmacije. Svoj interes za naučne probleme sredovječne arheologije pokazivao je splitski muzej i dalje, surađujući kod mnogih akcija, koje su poduzimala razna lokalna društva za proučavanje domaće historije (»Kninsko starinarsko društvo« — iz čijeg je djelovanja rezultirao Muzej hrvatskih starina — pa onda »Bihać«, »Radovan« i sl.). Mnogostruka djelatnost splitskog Arheološkog muzeja, rezultati predanog rada niza generacija u ovih sto i tridesetak godina postojanja, ogledaju se naročito u naučnom organu muzeja »Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku«, čiji je svezak izišao 1878. godine, a 52. svezak, prvi poslije oslobođenja, sada se nalazi u štampi.

Danas kad je narodna vlast poduprla osnivanje i razvoj lokalnih i gradskih muzeja (na pr. u Šibeniku, Splitu, Trogiru i dr.) provodi se lagana decentralizacija, i splitski Arheološki muzej sa simpatijama gleda na napredak i procvat njihovih arheoloških zbirki, ukazujući im stalno svoju moralnu pomoć i potporu.

U pogledu ograničavanja djelokruga rada splitskog Arheološkog muzeja potrebno je upozoriti još na dva značajna događaja, čije je rješenje donio pobjedonosni završetak narodnooslobodilačke borbe. Prvi je povratak Zadra u krilo domovine, uslijed čega je muzej opet preuzeo svoju zadaću u sjevernoj Dalmaciji prekinutu fašističkom okupacijom. Drugi događaj je usredotočenje svih istraživačkih akcija sredovječne, t.j. starohrvatske epohe u Splitu, što je dobilo svoju punu sankciju prenošenjem bivšeg »Muzeja hrvatskih starina u Kninu« u Split, gdje će djelovati pod neposrednim okriljem Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Arheološki muzej u Splitu stoji pred nizom zadataka, koje treba ostvariti u najskorije vrijeme. Godine 1951 završava se naš prvi Petogodišnji plan, a istodobno navršava se 130-godišnjica utemeljenja muzeja. Ovaj će događaj trebati proslaviti novim postignućima njegovih suradnika na svim poljima muzejske djelatnosti, pa bi se već sada moralo misliti na jednu doličnu spomenicu, koja bi prikazala život i rad ove naše najstarije institucije u zemlji. To bi bila prigoda da se već jednom izda toliko potrebiti i nagoviještani muzeiski vodič, koji bi mnogo doprineo popularizirariju naše arheološke nauke i dosadašnjih postignuća na tome polju.

Djelatnost muzeja mora se, mnogo više nego dosad, razvijati na terenu, a ispitivanje terena ne može i ne smije biti prepušteno slučaju, koji vrlo često znade biti nesmiljeni rušilac vrijednih svjedoka prošlosti naše zemlje.

U planu Muzeja predviđeno je da se nastavi s ispitivanjem topografije stare Salone, da se potpuno ispitaju zidine i nekropole starogrčke Isse (Vis), konačno da se iskopavanja provedu i u starom Rideru (Municipium Riditarum, danas selu Danilu kod Šibenika), vrlo važnom ilirskom naselju ,koje je svojim institucijama — osobito nacionalnom onomastikom — kroz više stoljeća prkosilo rimskoj okupaciji i romanizaciji. Danas se kroz ovo selo izgrađuje vodovod, pa su već dosadašnji radovi dali prve rezultate. Muzej će trebati širim zahvatom ući u ključ topografije ovog znamenitog naselja, na isti način kao što će takovim zahvatima trebati da intervenira kod svih ostalih nalaza, spojenih sa zamašnim radovima na izgradnji i obnovi naše oblasti. Tako je u toku ovog ljeta i u samome Solinu, izgradnjom novog vodovoda u Kaštel Sućurcu, došlo na vidjelo jedno novo, dosad nepoznato antikno groblje, koje je starim Solinjanima služilo kroz više stoljeća. I u Trogiru, gradnjom škole za učenike u privredi, naišlo se na tragove jednog antiknog groblja. Pored novih istraživanja i iskopavanja Muzej iz svojih redovitih sredstava stalno restaurira solinske spomenike, koji mnogo trpe od studeni i vlage. Velika površina ovoga grada i znatan broj spomenika koji svake godine očekuju restauriranje, zahtevaju velike sume, mnogo materijala i radne snage. Potpora na koju je muzej nailazio i dosada, neće ni u buduće izostati. Uviđajući hitnost i korist ostvarenja planiranih iskopavanja, ovu je muzejsku akciju poduprla, preko svoga Historijskog instituta, i Jugoslavenska akademija, koja je već omogućila prva istraživanja stare Isse. Ova će se istraživanja nastaviti i u slijedećoj godini. S takovim perspektivama ulazi splitski Arheološki muzej u novu godinu, koja će dovesti bez dvojbe do novih važnih otkrića iz najstarijeg povijesnog razdoblja naše zemlje.

D. R. M.

CANKAR NA ZAGREBAČKOJ POZORNICI

Ivan Cankar najviše je i najčešće prikazivani slovenački dramatičar na zagrebačkoj pozornici. On je zapravo i prvi autor Slovenac koji je izveden na hrvatskom jeziku. Jer prije no što je prikazano prvo njegovo djelo (»Jakob Ruda«, 1900), davao se u zagrebačkom kazalištu samo jedan slovenački komad, a to je bila vesela igra u jednom činu »Berite novice« (»Čitajte novine«) od J. Kersnika i J. Jurčiča. To su djelo međutim prikazivali hrvatski glumci na slovenačkom jeziku g. 1895 prigodom kolektivnog posjeta Slovenaca iz Ljubljane, Celja, Trsta i Gorice, u povodu otvorenja nove kazališne zgrade, u Zagrebu.

Prva Cankarova drama »J a k o v R u d a« davana je u Zagrebu 23. XII. 1900, kad su piscu bile tek 24 godine. (Prva izvedba u Ljubljani bila je par mjeseci prije toga). Zasluga za zagrebačku izvedbu pripada svakako tadašnjem članu i redatelju zagrebačke drame Ignjatu Borštniku, koji je, Slovenac rodom, prijateljevao s mladim autorom i dobro poznavao njegov književni rad. Borštnik je djelo preveo i režirao ,a ujedno je igrao i naslovnu ulogu.

Nakon toga protekla su gotovo dva decenija, dok Cankar nije ponovno došao na repertoar. Poslije 1918. on je bio prvi Slovenac, kojega je izvelo zagrebačko kazalište. Dne 10. IX. 1919. izvedena je prvi put njegova snažna socijalna drama »S l u g a n i« (»Hlapci«). Djelo je postiglo snažan dojam i doživjelo je istog mjeseca četiri izvedbe. Tadašnja kritika pravilno je ukazala da je djelo prožeto vrelim Cankarovim revolucionarnim duhom.

Cankarovo najosebujnije i najličnije scensko djelo, u kojemu se unakrštava poetska fantazija s jetkom i nepoštednom satirom, farsa »P o h u j š a n j e v d o l i n i Š e n t - F l o r j a n s k i«, davano je u Zagrebu četiri puta, ali uvijek na slovenačkom jeziku. Prigodom prvoga kongresa Udruženja glumaca gostovali su u Zagrebu beogradski i ljubljanski dramski ansambli, pa je Slovensko narodno gledališče tom prilikom izvelo 7. VII. 1920. po prvi put Cankarovo »Pohujšanje« kao svoju reprezentativnu predstavu. Ova je izvedba postigla takav uspjeh, da je ponovljena u listopadu iste godine, kad su ljubljanski glumci ponovno u tu svrhu posjetili Zagreb. — Dne 11. XII. 1928., povodom 10-godišnjice Cankarove smrti, izvelo je zagrebačko »Slovensko prosvjetno društvo« ovo djelo u originalu. Zasluga za ovu izvedbu pripada Ninku Nučiću, koji je vodio režiju i igrao jednu od glavnih uloga. Ova je izvedba ponovljena iste sezone prigodom otvorenja kolektivne izložbe slovenačkog slikara Rikarda Jakopiča.

Slijedeće Cankarovo djelo koje je prikazano u Zagrebu, bila je njegova »L i j e p a V i d a«. Ova predstava davala se 20. VI. 1925, kao ispitna predstava Glumačke škole.

»S l u g a J e r n e j i n j e g o v o p r a v o« prikazivan je u Zagrebu na oba jezika i u dvije scenske verzije. Izvedba na hrvatskom bila je 12. XI. 1927. te se davala kao radnička predstava. Ovu Cankarovu novelu dramatizirao je V. Skribinšek a prevod je bio od B. Tepavca. Na slovenačkom davan je »H l a p e c J e r n e j i n n j e g o v a p r a v i c a« dne 13. XII. 1932. u izvedbi Radničkog teatra »Sloboda« iz Ljubljane.

Dramski studio zagrebačkog kazališta, koji je bio okupio napredne glumce i kazališne radnike i koji je za vreme svog djelovanja ,početkom tridesetih godina, izvodio isključivo djela progresivnih pisaca naših, ruskih, pa i sovjetskih dao je 1. VII. 1933. premijeru drame »Kralj Betajnove« u scenskoj postavi Predraga Milanova i Anđelka Štimca. Inscenacije i maske bile su izrađene po nacrtima Vanje Radauša.

Posljednja Cankarova premijera, koja je davana u Zagrebu, bila je satirička komedija »Za dobro naroda« ,izvedena prvi put 27. IV. 1934. Djelo je bilo obnovljeno g. 1937. i doživljelo ukupno devet izvedaba, zabilježivši najveći uspjeh kod publike, koja je živo reagirala za vrijeme prikazivanja komada na pojedine satiričke oštrice uperene protiv malograđanskih politikanata-profitera.

Poslije oslobođenja zagrebačka je drama stavila na svoj repertoar »Kralja Betajnove«, koji je izveden prvi put 31. I. 1947.

Nova kazališna publika pokazala je za ovo djelo i njegovu izvedbu najveće zanimanje. »Kralj Betajnove« ostao je stalno na repertoaru i prikazuje se u Zagrebu već treću zesonu uzastopce, doživjevši preko trideset izvedaba. Najveći broj tih izvedaba davan je u nizu posebnih predstava za borce i oficire naše Armije, za sindikate i kolektive pojedinih tvornica i ustanova, zatim za studente, đake srednjih škola, učenike u privredi i dr. Na taj su način Cankarovo djelo upoznale najšire mase naših trudbenika, koje su postale stalni kadar kazališne publike u doba socijalističke izgradnje naše zemlje.

Tridesetogodišnjicu Cankarove smrti proslavilo je zagrebačko kazalište dvijema priredbama. Uoči same godišnjice, dne 10. o. mj., davalo se u Malom kazalištu »P o h u j š a n j e« na slovenačkom jeziku, u režiji Hinka Nučića, a 11. o. mj. u Kazalištu na Trgu maršala Tita kao svečana predstava »K r a l j B e t a j n o v e«.

B.

BIBLIOGRAFIJA

Odluke Petog kongresa Komunističke partije Jugoslavije. Izdanje »Kulture«, Beograd, 1948. Knjiga sadrži: Program Komunističke partije Jugoslavije, Statut Komunističke partije Jugoslavije, Rezoluciju o izveštajima Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije, Rezoluciju Petog kongresa Komunističke partije Jugoslavije o narednim zadacima organizacija KPJ, Rezoluciju o odnosima KPJ prema Informbirou, Sastav Centralnog komiteta KPJ izabranog na Petom kongresu KPJ, Sastav Centralne revizione komisije izabrane na Petom kongresu KPJ, Sastav Politbiroa Centralnog komiteta KPJ. Ćirilicom i latinicom, strana 115, cena 14 dinara.

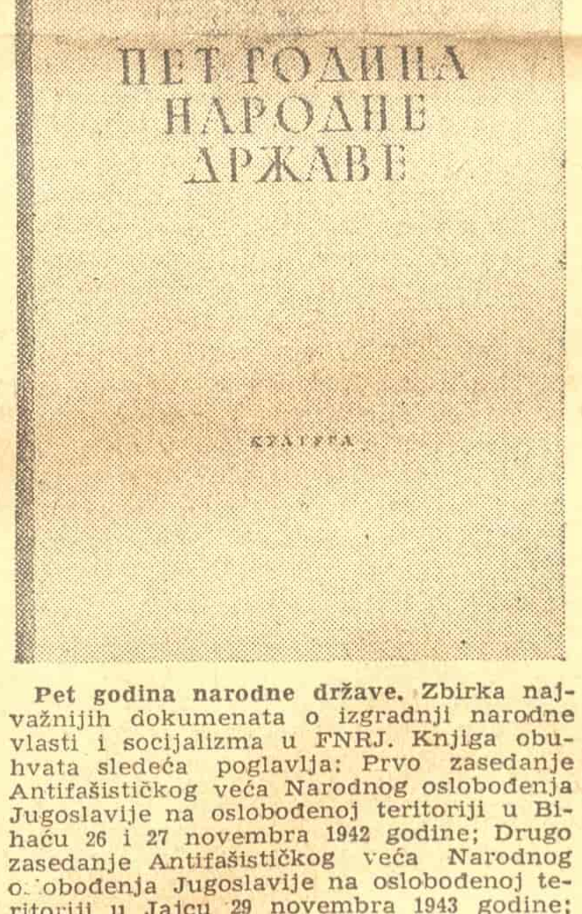

Pet godina narodne države. Zbirka najvažnijih dokumenata o izgradnji narodne vlasti i socijalizma u FNRJ. Knjiga obuhvata sledeća poglavlja: Prvo zasedanje Antifašističkog veća Narodnog oslobođenja Jugoslavije na oslobođenoj teritoriji u Bihaću 26 i 27 novembra 1942 godine; Drugo zasedanje Antifašističkog veća Narodnog oslobođenja Jugoslavije na oslobođenoj teritoriji u Jajcu 29 novembra 1943 godine; Narodi Jugoslavije odobravaju odluke AVNOJ-a; Federativna Narodna Republika Jugoslavija; Ustavna izgradnja FNRJ; Izgradnja socijalizma u novoj Jugoslaviji. 130 strana teksta i veliki broj fotografija. Ćirilicom i latinicom, izdanje »Kulture«, Beograd, cena 85 dinara.

Silvije Strahimir Kranjčević: **Pjesme.** Ova knjiga, izdata povodom tridesetogodišnjice smrti značajnog hrvatskog pesnika, sadrži izbor iz Kranjčevićevih pesama, kao i bibliografske beleške, fotografije, faksimile i druge dokumente o Kranjčeviću. Izdanje Nakladnog zavoda Hrvatske, Zagreb, 1948. Cena 400 dinara (u koži), 183,50 dinara (celo platno), 91,50 dinar (platno i karton) i 66,50 dinara (broširano).

Vuk Stefanović Karadžić: **Pisma.** Izdanje izabranih Vukovih pisama, koje pretstavljaju riznicu svedočanstava o Vuku i o njegovim najbližim saradnicima, kao i o našim kulturnim i političkim prilikama u prvoj polovini XIX stoleća. »Srpski pisci«, izdanje Nakladnog zavoda Hrvatske, Zagreb, 1948. Cena 68,50 dinara.

Šekspir: **Izabrano delo.** II knjiga (»Beneški trgovec«, »Kar hočete« i »Julij Cezar«). Preveo na slovenački Oton Župančič. U svojim prevodima Šekspirovih dela veliki slovenački pesnik Oton Župančič dao je najbolja postignuća naše prevodilačke književnosti. »Svetovni klasiki«, izdanje Državne založbe Slovenije, Ljubljana, 1948.

E. Tarle: **Napoleonov pohod proti Rusiji.** Leto 1812. U ovom delu poznatog sovjetskog istoričara opisana je herojska borba ruskog naroda protiv stranih zavojevača 1812 godine. Izdanje Državne založbe Slovenije, Ljubljana, 1948.

N. S. Deržavin: **Porijeklo ruskog naroda.** Ova knjiga sovjetskog slaviste, akademika N. S. Deržavina pretstavlja zamašan rad na kritičkom istraživanju porekla ruskog naroda na osnovu najnovijih postignuća sovjetske nauke. Izdanje »Prosvjete«, Zagreb, 1948. Cena 52 dinara.

N. V. Gogolj: **Taras Buljba.** U ovoj pripovesti o borbama kozaka protiv stranih porobljivača veliki ruski klasik dao je poemu o ljubavi prema domovini i apoteozu narodne snage i heroizma. »Mala biblioteka«, izdanje Nakladnog zavoda Hrvatske, Zagreb, 1948. Cena 31 dinar.

A. P. Čehov: **Izabrane humoreske.** U svojim humorističkim novelama klasik ruske pripovetke dao je niz tipova iz svih slojeva ruskog društva s kraja XIX veka. »Mala biblioteka«, izdanje »Nakladnog zavoda Hrvatske, Zagreb, 1948. Cena 28 dinara.

Miroslav Krleža: **Goja.** Esej o velikom španskom slikaru, čiji radovi pretstavljaju snažan umetnički dokumenat o španskoj stvarnosti s kraja XVIII i početka XIX veka, »Genijalnu satiru madridskog baroknog dvora« i stravične vizije rata i ratnih užasa. »Mala biblioteka«, izdanje Nakladnog zavoda Hrvatske, Zagreb, 1948. Cena 14 dinara.

Hauard Fast: **Put slobode.** Ovaj roman naprednog američkog pisca prikazuje period kratkotrajne saradnje američkih crnaca sa belom sirotinjom, koje je došla kao plod pobede u Secesionom ratu, u kome su se crnci borili na strani Severa za rasnu ravnopravnost i demokratske slobode. Izdanje »Novog pokoljenja«, Beograd, 1948.

Ilja Erenburg: **Lav na trgu.** Komedija u 5 činova. »Mala umetnička biblioteka«, izdanje Glavnog odbora Jedinstvenih sindikata Srbije, Beograd, 1948. Cena 14 din.

Jovan Popović: **Pinki je video Tita.** Pripovetka iz narodnooslobodilačke borbe. »Mala narodna knjižnica,« sveska II, izdanje Nakladnog poduzeća »Glas rada«, Zagreb, 1948. Cena 10 din.

Petar Kočić: **Jazavac pred sudom.** Jednočinka. »Naša pozornica«, izdanje Izdavačkog preduzeća »Rad«, Beograd, 1948. Cena 7 dinara.

Jurij Žukov: **Rusi i Japan.** Romansirani prikaz o odnosima Rusije i Japana tokom istorije. Izdanje »Prosvjete«, Zagreb, 1948. Cena 46 dinara.

Zofa Druždž-Satanovska: **Neutrte staze.** Iz partizanskih uspomena. Prevod s poljskog. Izdanje »Prosvjete«, Zagreb, 1948. Cena 75 dinara.

Vaclav Řezač: **U ćorsokaku.** Roman. Prevod sa češkog. Izdanje »Prosvjete«, Zagreb, 1948. Cena 103 dinara.

Marija Majerova: **Rudarska balada.** Roman sa češkog. Izdanje »Prosvjete«, Zagreb, 1948. Cena 47 dinara.

Krstju Belev: **Planino, Pirin planino.** Roman. Prevod s bugarskog. Izdanje »Prosvjete«, Zagreb, 1948. Cena 35 dinara.

N. V. Gogolj: **Kako se skaral Ivan Ivanovič so Ivana Nikiforovič.** Izdalo Državno knigoizdatelstvo na Makedonija, Skopje, 1948.

Ark. Gajdar: **Timur i negovata komanda.** »Detska biblioteka«, izdalo Državno knigoizdatelstvo na Makedonija, Skopje, 1948. Cena 16 dinara.

Onore de Balzak: **Gospek.** Jedna od najpoznatijih kraćih novela Balzaka. »Mala biblioteka«, sveska 22, izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 9 dinara.

S. Mstislavski: **Gačac, ptica prolećna.** Povest o starom ruskom revolucionaru N. E. Baumanu. Izdanje »Novog pokolenja«, Beograd, 1948.

B. M. Valtrović: **Pozorište lutaka.** Priručnik. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948 Cena 50 dinara.

Milovan Glišić: **Prva brazda.** Pripovetka. »Biblioteka pionira«, izdanje ,Novog pokolenja«, Beograd, 1948.

Mira Alečković: **Podzemni heroji.** Rudareva priča. »Biblioteka pionira«, izdanje »Novog pokolenja«, Beograd, 1948.

Starina Novak i knez Bogosav. Narodna pesma. »Biblioteka pionira«, izdanje »Novog pokolenja«, Beograd, 1948 Cena?

A. Leontijev: **Maršalov plan u svijetlu stvarnosti.** »Mala politička biblioteka«, Izdanje »Naprijed«, Zagreb 1948. Cena 7,50 dinara.

V. Gregorić: **Put socijalističkog preobražaja poljoprivrede pod rukovodstvom KPJ.** »Mala ekonomska biblioteka«, izdanje »Naprijed«, 1948. Cena 4 dinara.

G. Glezerman: **O uništenju suprotnosti između intelektualnog i fizičkog rada.** »Mala ekonomska biblioteka«, izdanje »Naprijed«, Zagreb, 1948. Cena 4,50 dinara

Jordan Jovkov: **Indže.** Pripovetka. Izdalo Državno knigoizdatelstvo na Makedonija, Skopje, 1948.

N. M. Malov: **Radio u službi čovjeka.** Knjižnica »Prirode« Hrvatskog prirodoslovnog društva, Izdanje Nakladnog zavoda Hrvatske, sveska 14, Zagreb, 1948. Cena 22 dinara.

L. A. Ziljber: **Menčikov i njegovo djelo.** Knjižnica »Prirode« Hrvatskog prirodoslovnog društva, sveska 15, izdanje Nakladnog zavoda Hrvatske, Zagreb, 1948. Cena 12,50 dinara.

UREDNICI:
Jovan Popović, Čedomir Minderović i Marijan Jurković

PRETPLATA ZA KNJIŽEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara,
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Rukopisi se ne vraćaju.
Broj čekovnog računa 1-9060049
Poštanski fah 617.

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 31.